

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Evelin Koplímäe

**VÄLJAKUTSED KESTLIKKUSE ARUANDLUSE
KOOSTAMISEL EESTI PANGANDUSSEKTORI NÄITEL**

Magistritöö

Õppekava TARM, peeriala majandusarvestus

Juhendaja: Natalie Aleksandra Gurvitš-Suits, PhD

Tallinn 2023

Deklareerin, et olen koostanud magistritöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele selle koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks.

Töö pikkuseks on 11 593 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Evelin Koplímäe 03.01.2023

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE KÄSITLUS.....	7
1.1. Ettevõtte ühiskondliku vastutuse mõiste ja olemus	7
1.2. Ühiskondlik vastutus pangandussektoris.....	12
1.3. Kestlikkuse aruandluse olemus ja raamistikud.....	16
1.3.1. Kestlikkuse aruandluse olemus	16
1.3.2. Kestlikkuse aruandluse raamistikud	17
1.4. Kestlikkuse aruandluse uuringud pangandussektoris	21
2. UURINGU VALIM JA METOODIKA	25
2.1. Uuringu valim.....	25
2.2. Metoodika kirjeldus	28
3. UURINGU TULEMUSED	32
3.1. Uuringu tulemused	32
3.1.1. Kestlikkuse aruande olulisus pankadele	32
3.1.2. Kestlikkuse aruande koostamise protsess.....	33
3.1.3. Strateegia koostamine ja eesmärkide seadmine.....	34
3.1.4. Aruande struktuuri koostamine ja andmete kogumine	36
3.1.5. Aruande sisu koostamine ja viimistlemine.....	39
3.1.5. Aruande avalikustamine ja kommunikatsioon	40
3.1.6. Õpikohad ja täiendavad väljakutsed	40
3.2. Uuringu järeldused	42
KOKKUVÕTE	44
SUMMARY	46
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	49
LISAD	57
Lisa 1. Intervjuu küsimused.....	57
Lisa 2. Lihtlitsents	58

LÜHIKOKKUVÕTE

Magistritöö pealkiri on „Väljakutsed kestlikkuse aruandluse koostamisel Eesti pangandussektori näitel“.

Pangandussektor mängib võtmerolli kestliku arengu tagamisel, sest pankade võimuses on suunata finantskapitali jätkusuutlikumate lahenduste suunas. Seetõttu on pankadele erinevate huvigruppide poolt kõrgendatud ootused avalikustada informatsiooni oma ühiskondliku panuse kohta. Eelnevalt on uuritud pankade poolt teabe avalikustamist erinevate tahkude alt, kuid autor ei suutnud tuvastada uuringut, mis oleks keskendunud kestlikkuse aruandluse koostamisega kaasnevate väljakutsete välja selgitamisele. Pankade olulisus valdkonda panustamisel ning eelnevate uurimustööde puudumine on ajendiks magistritöö teema valikul.

Magistritöö eesmärk on selgitada välja väljakutsed, millega Eestis tegutsevad pangad puutuvad kokku kestlikkuse aruandluse koostamisel. Tööle selgema lähtekoha andmiseks selgitab autor esmalt ettevõtte ühiskondliku vastutuse mõistet ja olemust, kirjeldab ühiskondliku vastutust pangandussektoris, annab ülevaate erinevatest kestlikkuse aruandluse alastest raamistikest ning varasemalt pangandussektoris läbi viidud uuringutest.

Eesmärgi saavutamiseks viib autor läbi kvalitatiivse uuringu, intervjuuerides viie Eestis tegutseva panga esindajaid. Uuringu tulemina selgub, et väljakutsed, millega pangad kestlikku aruandluse koostamisel silmitsi seisavad erinevad ettevõtete lõikes ning sõltuvad sellest, millises ühiskondliku vastutuse arenguetapis pank parasjagu on. Samuti saab mõjurina välja tuua ettevõtte organisatsioonilist kuuluvust. Väljakutsed on sarnased suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvates ettevõtetes ning mõnevõrra erinevad kohalikul tasandil tegutsevates pankades. Samas on ka sektoriüleseid väljakutseid, näiteks regulatiivsete nõuete üha suurenev hulk, raporteeritavate andmete kättesaadavus ja huvigruppide teadlikkuse tõstmine kestliku arengu teemadel.

Võtmesõnad: ettevõtte ühiskondlik vastutus, CSR, kestlikkuse aruandlus, pangandus

SISSEJUHATUS

Üha enam ettevõtteid pöörab lisaks kasumimarginaali suurendamisele tähelepanu ka nende tegevusega kaasnevale sotsiaalsele ja keskkonnavalasele mõjule. Äriühingutel on oluline mõista ja teadvustada kaasnevat otsust ja kaudset mõju ning leida võimalusi negatiivse mõju vähendamiseks ja positiivse suurendamiseks. Vastavad ootused on suurenenud ka erinevate huvigruppide (kliendid, töötajad, investorid, võlausaldajad, regulaatorid) poolt, mistõttu on ühiskondliku vastutuse (CSR – *corporate social responsibility*) valdkonda panustamine ettevõtete elujõulisuse seisukohalt järjest olulisem.

Pangad on viimastel kümnenditel samuti keskendunud üha teadlikumalt ühiskondliku panuse edendamisele, liikudes traditsiooniliselt panganduselt jätkusuutlikule. Pankade otsene sotsiaalne ja keskkonnavalane mõju on küll väiksem kui mõnes teises sektoris tegutsevatel ettevõtetel, kuid neil on siiski oluline roll kestliku arengu tagamisel ning sotsiaalsete ja keskkonnavalaste küsimuste lahendamisel, sest nende võimuses on suunata finantskapitali ning otsustada, milliseid projekte finantseerida ja kuhu investeerida.

Tänapäeval ei piisa aga üksnes ühiskondliku vastutuse valdkonda panustamisest, vaid oluline on erinevate huvigruppidega dialoogis olemiseks ning läbipaistvuse ja usaldusvääruse suurendamiseks vastav informatsiooni ka avalikustada. Pankadele on nende olulise rolli tõttu kõrgendatud ootused teabe avalikustamiseks, mistõttu on neile mittefinantsalase teabe avalikustamine regulatiivsetest nõuetest tulenevalt kohustuslik.

Eelnevalt on magistritööde raames uuritud Eesti pankade ühiskondliku vastutuse alase teabe avalikustamist ning ettevõtte ja juhtkonna näitajate vahelisi seoseid (Rusak, 2022) ning sotsiaalse vastutuse alase teabe kajastamist Euroopa pangandusgruppide veebilehtedel (Lõhmus, 2015). Samuti on uuritud 2008. aasta finantskriisi mõju ühe pangandusgrupi sotsiaalse vastutuse aruandlusele (Tärk, 2014). Enamik uurimustööd on keskendunud veebilehtedel ning aruannetes avaldatud mittefinantsalase teabe analüüsimisele ja võrdlemisele. Autorile teada olevalt ei ole kaardistatud väljakutseid, millega pangad kestlikkuse aruandluse koostamisel silmitsi seisavad.

Käesolev magistritöö avab enam just seda tahku ning selles seisnebki töö uudsus. Pankade olulisus majanduses ja kestliku arengu edendamisel ning uuringu uudsus olid ajendiks magistritöö teema valikul.

Magistritöö eesmärgiks on selgitada välja, milliste väljakutsetega seisavad Eestis tegutsevad pangad silmitsi kestlikkuse aruandluse koostamisel. Eesmärgi saavutamiseks püstitab autor järgmised uurimisülesanded:

1. Töötada läbi teoreetiline kirjandus ning anda ülevaade ettevõtete ühiskondliku vastutuse arengust ja olemusest ning ühiskondlikust vastutusest pangandussektoris.
2. Kirjeldada peamisi põhimõtteid ning raamistikke kestlikkuse aruannete koostamisel.
3. Viia läbi intervjuud Eestis tegutsevate pankade esindajatega, analüüsida intervjuude tulemusi ja selgitada välja väljakutsed, millega pangad kestlikkuse aruandluse koostamisel silmitsi seisavad.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist, millest esimene on teoreetiline ning teine ja kolmas rakenduslikud. Tööle selgema lähtekoha andmiseks selgitab autor erialakirjandusele, kehtivatele aruandlusstandarditele ja juhendmaterjalidele tuginedes esimeses peatükis ettevõtete ühiskondliku vastutuse olemust ja arengut, annab ülevaate ühiskondlikust vastutusest pangandussektoris ning sektori olulisusest valdkonna edendamisel ning kirjeldab peamisi raamistikke kestlikkuse aruannete koostamisel. Samuti annab töö autor esimeses peatükis ülevaate erinevatest kestlikkuse aruandluse alastest uurimustöödest pangandussektoris. Töö teises peatükis kirjeldab autor valimi koostamise aluseid ja uuringu metoodikat ning kolmandas annab kvalitatiivse uuringu tulemina ülevaate väljakutsetest, millega Eestis tegutsevad pangad kestlikkuse aruandluse koostamisel silmitsis seisavad.

Autor soovib tänada töö juhendajat Natalie Aleksandra Gurvitš-Suits'u igakülgse abi eest töö valmimisel ning pereliikmeid ja lähedasi kannatlikkuse ja toetuse eest. Samuti soovib autor tänada pankade esindajaid, kes intervjuude kaudu töö valmimisse panustasid.

1. TEOREETILINE KÄSITLUS

Magistritöö esimene peatükk koosneb neljast jaotisest, millest esimeses selgitab autor ettevõtete ühiskondliku vastutuse (CSR – *corporate social responsibility*) levinuimaid definitsioone ja olemust, teises annab ülevaate CSRst pangandussektoris ja sektori olulisusest valdkonna edendamisel ning kolmandas selgitab kestlikkuse aruandluse koostamise aluseid. Viimases alapeatükis tutvustab autor pangandussektoris läbi viidud uurimustöid kestlikkuse aruandluse teemadel. Magistritöö esimene peatükk põhineb erialakirjandusel ja kehtivatel aruandlusstandartidel ning juhendmaterjalidel.

1.1. Ettevõtte ühiskondliku vastutuse mõiste ja olemus

Akadeemikud on aastakümnete jooksul viinud läbi arvukaid uurimusi, eesmärgiga defineerida CSR ning selgitada selle olemust. Erialakirjandusega tutvudes leiab CSRi kohta lugematul arvul erinevaid määratlusi. Autor toob magistritööle selgema lähtekoha andmiseks välja valiku neist.

Esimesed märgid CSRist ulatuvad sajandite taha, kuid aktiivsem debatt CSRi olemuse üle algas 20. sajandi teisel poolel peale Howard R. Bowen'i raamatu „*Social Responsibilities of the Businessman*“ ilmumist (Garriga & Mele, 2004, lk 51). Bowen (1953, lk 3) oli seisukohal, et ettevõtte otsused ja teod mõjutavad lisaks äriühingu enda käekäigule ka laiema hulga inimeste (näiteks aktsionäride, töötajate, klientide) eluolu. Ta defineeris oma raamatus CSRi kui „...ärimeeste kohustus järgida selliseid poliitikaid, langetada selliseid otsuseid ja valida selliseid tegevussuundi, mis on kooskõlas ühiskonna eesmärkidega ning soovitavad ühiskonna väärtuste seisukohast.“ (Bowen, 1953, lk 6). See oli esimene akadeemiline töö, mis keskendus valdkonna uurimisele, mistõttu on seda ühtlasi peetud kaasaegse CSRi alguseks (Carroll, 1999, lk 270).

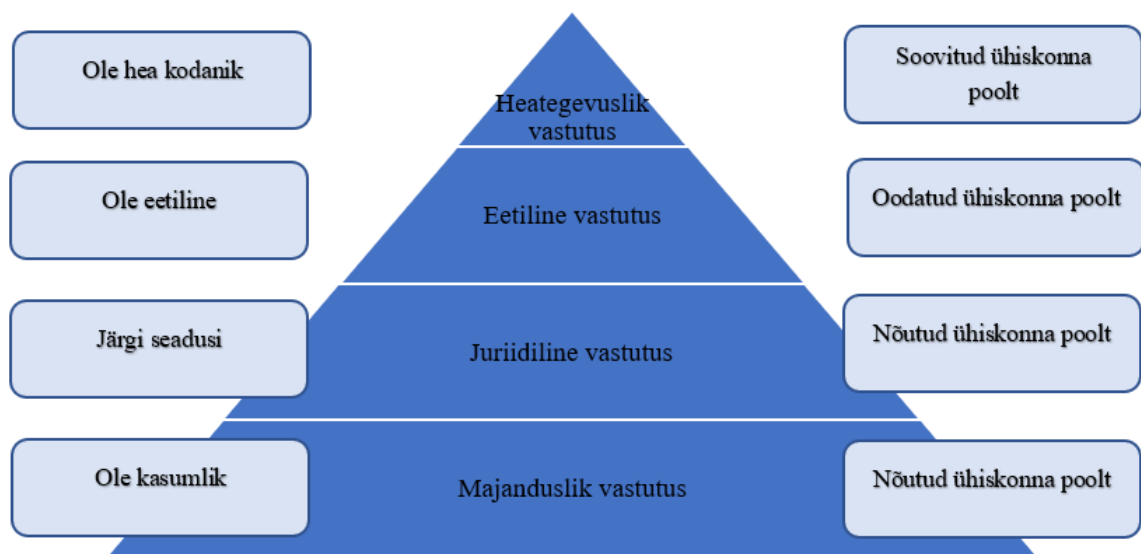
Olulise täienduse lisas definitsiooni 1960. aastal Keith Davis, kes sidus CSRi kasumlikkuse ning sotsiaalse mõjuvõimuga. Ta kirjeldas CSRi kui „...ärimeeste otsuseid ja tegusid, mis on vähemalt osaliselt tehtud väljaspool ettevõtte otsest majanduslikku või tehnilist huvi.“ (Davis, 1960, lk 70). Ta oli seisukohal, et sotsiaalne panus toob ettevõttele pikaajalist majanduslikku kasu ning ettevõtte

ühiskondlikud kohustused peavad olema proportsionaalsed tema sotsiaalse mõjuvõimuga (*Ibid.*). See lähenemine sai laialdasema heakskiidu 1970.-1980. aastatel (Carroll, 1999, lk 271).

McGuire (1963) toetas CSRi olulisust ning oli arvamusel, et ettevõtte kohustused peaksid ulatuma kaugemale tema majanduslikest ja juriidilistest kohustustest, hõlmates huvi poliitika, kogukonna sotsiaalse heaolu ning töötajate hariduse ja õnne vastu.

Jones määratles CSRi kui „...ettevõtetel on kohustus moodustada ühiskonnas ka muid rühmasid peale aktsionäride ja väljaspool seaduses ning ametiühingute lepingutes kirjeldatu. Sellel määratlusel on kaks olulist tahku. Esiteks tuleb kohustus vabatahtlikult võtta; seaduse või ametiühingute poolt mõjutatud sunniviisiline käitumine ei ole vabatahtlik. Teiseks on kohustus laialatuslik, ulatudes aktsionäride ees võetud kohustustest ka teiste ühiskonna rühmadeni, näiteks klientide, töötajate, tarnijate ja naaber kogukondadeni.“ (Jones, 1980, lk 59-60). Jones seadis oma töös rõhuasetuse sotsiaalsele vastutusele kui protsessile ning oli esimene, kes nägi sotsiaalset vastutust osana ettevõtte otsustusprotsessist (Agudelo *et al.*, 2019, lk 7). See lähenemine laiendas fookust CSRi defineerimiselt selle praktilisele rakendamisele.

Laialdaselt levinud ning siiani sagedasti kasutatava neljaosalise CSRi definitsiooni pakkus 1979. aastal välja Archie B. Carroll. Carroll oli arvamusel, et CSR hõlmab ühiskonna poolseid majanduslikke, juriidilisi, eetilisi ja heategevuslikke ootusi organisatsioonidele (Carroll, 1979, lk 500). 1991. aastal esitles Carroll CSRi definitsiooni läbi neljaastmelise püramiidi (joonis 1). Püramiidi vundamendiks on ettevõtte majanduslik kindlus, sest üksnes läbi teenuste või toodete pakkumise ning seeläbi kasumi teenimise saab ettevõtte edukalt toimida ning seeläbi mõjutada positiivselt erinevaid huvigruppe. Iga ettevõtte jaoks on oluline keskenduda kasumi maksimeerimisele, sest see aitab hoida turul tugevat positsiooni. Järgmisel astmel on ettevõtte juriidiline kohustus, sest ühiskond nõuab, et ettevõtted järgiksid kehtestatud seadusi ja regulatsioone. Nende järgmine on ettevõtte jätkusuutlikkuse seisukohast eluliselt oluline. Püramiidi kolmandal astmel paikneb ettevõtte eetiline vastutus, mis hõlmab endas neid tegevusi, mis ei ole sätestatud seaduste ja regulatsioonidega, vaid on oodatud ühiskonnaliikmete poolt. Püramiidi tipus asetseb heategevuslik vastutus, mis hõlmab programme ja tegevusi, mida ettevõtte teeb vabatahtlikult, eesmärgiga parandada ühiskonna heaolu. Carroll'i hinnangul peaks püramiidi kolmandale ja neljandale astmele pöörama tähelepanu alles peale majanduslikku ja juriidilist vastutust. (Carroll, 1991, lk 40-41)

Joonis 1. Carroll'i ettevõtte ühiskondliku vastutuse püramiid
Allikas: Carroll (1991, lk 42), autori koostatud

1979. aastal Carroll'i poolt avaldatud definitsiooni uudsus seisnes heategevusliku mõõtme lisamises ning selle tegi märkimisväärseks selle lihtsus, selgus ja rakendatavus (Agudelo *et al.*, 2019, lk 6). See oli oluline, sest käsitles majanduslikku vastutust kui CSRi lahutamatu osa (Lee, 2008, lk 60).

Viimase paari aastakümne jooksul on akadeemikud keskendunud enam CSR uurimisele, kui osale ettevõtte strateegiast. Smith (2001) kirjeldas CSRi kui miskit, mis viitab ettevõtte kohustusele oma sidusrühmade ees, see tähendab inimeste ees, keda ettevõtte tegutsemine mõjutab. Smith'i arvates oli ettevõtte eesmärk minimeerida võimalikku kahju ja maksimeerida pikaajalist kasulikku mõju ühiskonnale (*Ibid.*). Määratlus oli tähelepanuväärne, sest viitas pikaajalisele mõjule ning seeläbi vajadusele lisada CSR äriühingu strateegilistesse plaanidesse (Agudelo *et al.*, 2019, lk 10). Lantos (2001, lk 601) oli arvamisel, et 21. sajandil suurenevad ühiskonna nõudmised ettevõtetele, mistõttu sunnib see ettevõtteid käsitlema CSRi strateegia lahutamatu osana. Ta täiendas Smith'i seisukohti lisades, et CSR saab olla osa ettevõtte strateegiast üksnes juhul, kui see on osa ettevõtte juhtkonna plaanidest kasumi teenimisel (*Ibid.*). Peale strateegilise vaate lisamist CSR käsitluse võeti kasutusele mõiste strateegiline ettevõtte ühiskondlik vastutus (SCSR - *strategic corporate social responsibility*). SCSRi on aastakümnete jooksul uurinud mitmed akadeemikud, näiteks Werther ja Chandler (2005), Porter ja Kramer (2011) ning paljud teised. Kuna käesoleva

magistritöö eesmärk ei ole avada SCSRi olemust, siis piirdub töö autor siinjuures teema põgusa kajastamisega ega lähe sellesse süvitsi.

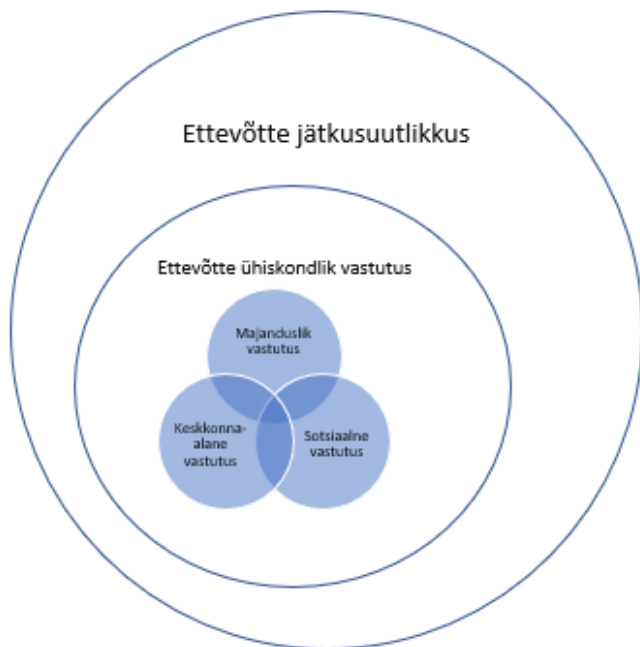
CSRi arengus on olulist rolli mänginud ka mitmed rahvusvahelised institutsioonid. Euroopa Komisjon defineerib CSRi kui „...ettevõtja vastutus tema tegevusega ühiskonnale avalduva mõju eest.“ (European Commission..., 2011). Euroopa Komisjoni hinnangul peaksid ettevõtted koostöös huvirühmadega määrama, kuidas nad rakendavad sotsiaalseid, keskkonnavalaseid, eetilisi, inimõiguste ja tarbijakaitse alaseid aspekte oma majandustegevuses ja strateegias. Sealjuures on oluline pöörata tähelepanu loodava väärtuse maksimeerimisele kõikide huvigruppide jaoks ning võimaliku negatiivse mõju tuvastamisele, ärahoidmisele ja leevendamisele. (*Ibid.*)

CSR sünonüümina on kasutatud terminit ettevõtte jätkusuutlikkus (*CS – corporate sustainability*). 1987. aastal kirjeldas Maailma Keskkonna- ja Arengukomisjoni (WCED – *The World Commission on Environment and Development*) eesistuja, tollane Norra peaminister Gro Harlem Brundtland aruandes „*Our Common Future*“ (Meie ühine tulevik) jätkusuutliku arengut kui „...areng, mis tagab praegused vajadused, ilma et see seaks ohtu tulevaste põlvete võimalused oma vajadusi tagada.“ (The World Commission..., 1987). Definitsioon oli märkimisväärne, sest sinna oli lisaks olevikule toodud sisse ka vaade tulevastele põlvetele ja nende vajaduste tagamisele. Autor pooldab seda vaadet ning on seisukohal, et me peame kasutuses olevaid majanduslikke, sotsiaalseid ning eelkõige keskkonnavalaseid ressursse kasutama nii, et ka meie järeltulijatel säiliks võrdsed võimalused.

CS raamistik kogus tuntuks 1990. aastate lõpus, kui John Elkington (1998) tutvustas tulemuste kolmikmõõdet (*Triple Bottom Line*) ning sidus selle jätkusuutlikkusega. Elkington tõi välja kolm olulist tegurit, millele ettevõtted peaksid tähelepanu pöörama – inimesed, looduskeskkond ja kasum [*Triple P – people, planet, profit*]. Elkington'i arvates peab ettevõtte tulemuslikkust mõõtma lisaks majandustulemustele ka sotsiaal- ja keskkonnavalase panuse järgi, sest just need tegurid määravad pikemas perspektiivis ettevõtte jätkusuutlikkuse. (*Ibid.*)

Sarnaselt CSRle viitab CS sotsiaalsete ja keskkonnavalaste tegevuste vabatahtlikule kaasamisele ettevõtte äritegevusse ning suhtlemisele huvigruppidega (Marrewijk, 2003, lk 102). CSi on kirjeldatud, kui ülimalt eesmärki, mille poole peaks ettevõtte liikuma ning CSRi, kui vahesammu sel teekonnal (Linnanen & Panapanaan, 2002, viidatud Marrewijk, 2003, lk 101). Lassi Linnanen ja Virgilio Panapanaan (2002, viidatud Marrewijk, 2003, lk 102) Helsingi Tehnikaülikoolist on

koostanud CSRi ja CSi ilmestamiseks üldise mudeli, mille kohaselt on CS laiem kontseptsioon, mis hõlmab ka CSRi. Viimane koosneb kolmest aspektist – majanduslik, keskkonnaalane ja sotsiaalne vastutus. Linnanen ja Panapanaan üldine mudel on illustreeritud joonisel 2 (*Ibid.*).

Joonis 2. Üldine CSRi ja CSi mudel ja selle mõõtmised

Allikas: Linnanen ja Panapanaan (2002, viidatud Marrewijk, 2003, lk 102), autori koostatud

Autori arvates jääb Linnanen ja Panapanaan mudelist siiski ebamääraseks piir CSi ja CSRi vahel. Hoolimata nende kahe valdkonna vahelise piiri hägustumisest viimastel aastakümnetel, soovib Marrewijk (2003, lk 102) neid termineid siiski eristada. Tema arvates on CSR seotud enam ettevõtete ja huvigruppide ühendamisega, keskendudes läbipaistvuse suurendamisele, dialoogile ettevõtte huvigruppidega ning kestlikkuse aruandlusele, samas kui CS keskendub laiematele valdkondadele, näiteks väärtuse loomisele, töökeskkonnale, keskkonnaalasele mõjule ja keskkonnasõbralikule tootmisele, inimkapitali juhtimisele (*Ibid.*).

Eelnevast lähtuvalt võib öelda, et aastakümnete jooksul on esitatud arvukalt erinevaid CSRi definitsioone, kuid tänaseni puudub üheselt mõistetav määratlus. Ettevõtte sotsiaalsest panusest on aja jooksul arenenud CSRi kontseptsioon, mis hõlmab erinevaid valdkondi, näiteks majanduslikke, sotsiaalseid, keskkonnaalaseid ja eetilisi. Autori arvates ongi valdkonna pidev areng ja seeläbi seisukohtade täienemine peamiseks põhjuseks, miks siiani ei ole jõutud üheselt aktsepteeritava definitsioonini. Eelnevalt kirjeldatud definitsioonidest jääb siiski läbivalt kõlama,

et CSR on ettevõtte vastutustundlik käitumine ning seeläbi panus majandusse, ühiskonda ja keskkonna hoidmisesse ning kestlikku arengusse. Autor kasutab edasisele tööle lähtekoha andmiseks Euroopa Komisjoni määratlust [toodud leheküljel 10], sest autori hinnangul katab see ära erinevad olulised aspektid (sotsiaalsed, keskkonnavalased, eetilised, inimõiguste- ja tarbijakaitsealased), millele ettevõtte peab CSRi vaatest tähelepanu pöörama. Samuti rõhutab definitsioon autori arvates kahte tahku, mis on ettevõtte kestlikkuse seisukohalt määravad – erinevate aspektide lõimumine ettevõtte strateegiasse ja koostöö huvirühmadega. Autori arvates peab ettevõtte olema dialoogis erinevate huvigruppidega ning arvestama nende huve ja võtma kuulda nende arvamust. Valdkonna lõimumine ettevõtte strateegiasse näitab, et ettevõttele on CSR oluline ja ta plaanib sinna järjepidevalt panustada ka tulevikus.

1.2. Ühiskondlik vastutus pangandussektoris

Pankade teadlikkus CSRist ning eriti kliimarisikide mõjust nende äritegevusele suurenes 1980. aastate lõpus Ameerika Ühendriikides, mil pankasid hakati pidama vastutavaks nende klientide poolt tekitatud keskkonnavalase kahju eest ning neid kohustati kahju likvideerimise eest tasuma. Euroopa pankade jaoks muutus teema aktuaalsemaks 1990. aastate keskpaigas. Kui Ameerikas tegutsenud pangad pöörasid esmalt fookuse keskkonnavalaste riskide äriprotsessidesse integreerimisele, näiteks krediidiriski hindamise protsessis, siis Euroopa pankade esmane tähelepanu oli suunatud keskkonnasõbralike toodete arendamisele. (Jeucken & Bouma, 1999, lk 22)

Kõrgendatud tähelepanu hakati CSRi valdkonna rakendamisele pangandussektoris pöörama peale 2008. aasta üleilmset majanduskriisi. Pankasid peeti majanduskriisi peamisteks põhjustajateks ning seetõttu seati kahtluse alla nende kriisieelsed CSR alased tegevused (Jin *et al.*, 2013; Laidroo & Ööbik, 2014). Viimasel aastakümnel ning eriti just viimastel aastatel on pangandussektori tähelepanu antud valdkonnale märkimisväärselt suurenenud. Seda ilmestab Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) vastutustundliku panganduse põhimõtetega (*The Principles for Responsible Banking*) liitunute arvu kasv. 2019. aasta septembris allkirjastas asutajaliikmetena põhimõtted 132 finantsasutust, 2022. aasta septembriks oli liitunute arv enam kui kahekordistunud ning ulatus ligikaudu 300ni. (The Principles for Responsible Banking, 2022).

Finantssektori fookuse suurenemist CSRi vastu on suunanud erinevate huvigruppide (näiteks klientide, investorite) teadlikkuse ja ootuste kasv ning regulatsioonidest tulenevad nõuded (Lilleväli, 2021, lk 5). Pankadelt oodatakse, et nende äritegevus oleks eetiline ning järgiks oma klientide huvide kaitsmiseks ja usaldusväärse ning stabiilse pangandussüsteemi tagamiseks nii sõltumatuse, erapooletuse, usaldusväärse, läbipaistvuse kui ka CSRi põhimõtteid (Dogarawa, 2006, lk 1).

CSRi edendamiseks pangandussektoris on loodud mitmeid rahvusvahelisi algatusi, mis on enamuses küll liitumiseks vabatahtlikud, kuid aitavad siiski läbi teadlikkuse tõstmise suurendada sektori panust kestlikku arengusse (Kumar & Prakash, 2020, lk 5203). ÜRO keskkonnaprogrammi ja finantssektori koostöös loodi 1992. aastal ÜRO keskkonnaprogrammi finantsalgatus (UNEP FI – *The United Nations Environment Programme Finance Initiative*), mis suunab pankade tegevust kõigil tasanditel jätkusuutlikuma poole (The United Nations Environment..., 2022). 2019. aastal loodi ÜRO keskkonnaprogrammi finantsalgatuse poolt vastutustundliku panganduse põhimõtted (*The Principles for Responsible Banking*), mille eesmärk on suurendada pangandussektori globaalset panust Pariisi kliimakokkuleppe (*The Paris Agreement*) ja ÜRO kestliku arengu tegevuskava 2030 (*Agenda 2030*) eesmärkide saavutamiseks (The Principles for Responsible Banking, 2022). Samuti suunavad pankade tegevust vastutustundliku investeerimise põhimõtted (*The Principles for Responsible Investments*), mis loodi 2006. aastal ÜRO toel ning mille eesmärgiks on mõista keskkonna-, sotsiaalsete- ja juhtimisprobleemide (ESG – *environmental, social, governance*) mõju investeringute tegemisel ning toetada põhimõtetega liitunud nende aspektide otsustusprotsessis arvesse võtmisel (The Principles for Responsible Investments, 2022). Ekvaatori põhimõtted (*The Equador Principles*) loodi 2003. aastal, eesmärgiga anda finantsasutustele ühtsed suunised ja riskijuhtimise raamistik, et tuvastada, hinnata ja juhtida finantseerimisotsuste tegemisel keskkonna- ja sotsiaalseid riske (The Equador Principles, 2022). Nimetatud rahvusvahelised algatused on otseselt suunatud finantssektoris tegutsevatele ettevõtetele, kuid lisaks välja toodule on mitmeid globaalseid initsiatiive, mis keskenduvad laiemale üldsusele, kuid mis samuti mõjutavad pankade CSR fookust. Näitena võib tuua ÜRO globaalse kokkuleppe põhimõtted (*The United Nations Global Compact*) ja ÜRO säästva arengu eesmärgid (SDG – *The United Nations Sustainable Development Goals*). Viimasest lähtub nii mõnigi pank oma jätkusuutliku arengu juhtimisel ja eesmärkide seadmisel.

Lisaks vabatahtlikele algatustele suunavad pankade tegevust läbi kohustuslike regulatsioonide ka riigid ja riikide ühendused ning järelevalveasutused. Euroopa roheline kokkuleppe eesmärk muuta

Euroopa manner aastaks 2050 kliimaneutraalseks (Euroopa roheline kokkulepe, 2022). Sihile jõudmiseks tuleb astuda jõudsaid samme, mis aitavad suunata finantskapitali kestlikuma majanduse suunas, integreerida ettevõtetel, sealhulgas pankadel, ESG riskide juhtimine riskimudelitesse ning suurendada läbipaistvust (*Ibid.*). Eesmärgini jõudmiseks on Euroopa Komisjon ja nõukogu võtnud vastu mitmeid määrusi ja direktiive, mis pankadele rakendamiseks kohustuslikud. Enamik neist määrustest reguleerivad ka teabe avalikustamist ning seeläbi kestlikkuse aruandlust, mistõttu on täpsem ülevaade neist antud magistritöö jaotises 1.3.2.

Jeucken ja Bouma (1999, lk 26-27) sõnul koosneb pankade CSR sisemistest ja välistest teguritest. Sisemised tegurid on seotud ettevõtte protsessidega ning keskenduvad näiteks energiatarbimisele, vee ja paberi kasutamisele, tegevuse käigus tekkiva süsiniku jalajälje mõõtmisele ja selle vähendamisele (*Ibid.*). Välistes tegurid on seotud pakutavate pangatoodetega. Pangandussektori otsest ühiskondliku mõju peetakse suhteliselt väikeseks, sest nende tooted ei saasta, samuti kasutavad nad mõningate teiste sektoritega, näiteks tootmissektoriga võrreldes vähem elektrienergiat, vett, paberit (Jeucken & Bouma, 1999, lk 26-27; Weber *et al.*, 2014, 321-335). Siiski mängivad pangad maailmamajanduse muutmisel jätkusuutlikumaks ning säästva arengu eesmärkide saavutamisel võtmerolli, sest toimivad majanduses vahendajatena, tuues kokku need, kel on kapitali ülejääk ja need, kel puudujääk. Seeläbi saavad pangad suunata kapitalivoogusid ning avaldada märkimisväärset mõju nii keskkonnale kui ühiskonnale laiemalt. (Jeucken & Bouma, 1999, lk 26-27) Pangad saavad näiteks mitte laenata ega investeerida raha ettevõtetesse, kes keskkonda saastavad või võivad põhjustada keskkonnakahju (Jeucken, 2001, lk 67). Kliendi riskid võivadki pangale üle kanduda kui projekt, millesse on investeeritud või kuhu raha laenatud, põhjustab tõsist keskkonnaalast kahju (*Ibid.*) või saab mõjutatud keskkonnakatastroofide poolt. Riskide realiseerumisel võivad need mõju avaldada nii panga mainele kui õõnestada usaldust, samuti põhjustada rahalist kahju. Riskide maandamiseks on pangad integreerinud keskkonnariskide hindamise krediidianalüüsi, riskihindamisse ja otsustusprotsessidesse. (Jeucken, 2001, lk 67)

Kliima- ja keskkonnariskidele tähelepanu pööramise olulisust ilmestab ühtlasti asjaolu, et Euroopa Keskpang (ECB – *European Central Bank*) on mitu viimast aastat paigutanud riskid oluliste mõjuteguritena pangandussüsteemi riskikaardile, sest kliimamuutustest ja keskkonnaseisundi halvenemisest tingitud füüsilisel kahjul võib olla märkimisväärne mõju nii majandusele tervikuna kui ka finantssektorile (European Central Bank, 2020, lk 3). Riskide ohjamiseks ning teabe avalikustamiseks on ECB koostanud finantsasutustele kliima- ja keskkonnariskide juhendi, milles

antakse suunised riskide integreerimiseks äristrateegiatesse ning juhtimis- ja riskiohjeraamistike väljatöötamiseks ja rakendamiseks, samuti info avalikustamiseks (*Ibid.*, lk 3). PANGAD on teinud viimastel aastatel kliimarisikide arvesse võtmisel edusamme, kuid sellest hoolimata ei võeta riske veel piisavalt arvesse stressitestide tegemisel ning sisemistes mudelites (European Central Bank, 2022, lk 53).

Pankade ligipääs laiale hulgale informatsioonile ning ühiskondliku vastutuse integreerimine riskihindamise protsessidesse võimaldavad pakkuda jätkusuutlikele toodetele soodsamat hinda (Jeucken, 2001, lk 67). Kliima- ja keskkonnariskide arvesse võtmisele pankade hinnakujunduses on viidanud ka ECB, kes on öelnud, et laenude intressimäärade kujundamisel võib need siduda sellega, kuidas klient saavutab kestlikkuse eesmärgid (European Central Bank, 2020, lk 37).

Popovici ja Moraru (2010, lk 291-292) on kirjeldanud CSRi pangandussektoris integreerimise osas kahte peamist suunda. Ühel puhul lõimitakse CSR pankade tegevustesse läbi keskkonnaalaste algatuste või sotsiaalsete tegevuste, teisel puhul läbi toodete, poliitikate ja strateegiate. Keskkonnaalaste algatuste osas võib näitena tuua taaskasutuse ja energiatõhususe suurendamise, sotsiaalsete tegevuste osas kultuurisündmuste toetamise ja annetused ning toodete, poliitikate ja strateegiate integreerimisel keskkonnaalaste aspektide arvesse võtmise laenu- ja investeerimisotsuste tegemisel ning uute toodete arendamisel. (*Ibid.*)

Jeuckeni ja Bouma (1999, lk 30-31) sõnul võib CSRi rakendamisel pangandussektoris eristada nelja arenguetappi:

1. **kaitsev pangandus** on esimene arenguetapp, kus pangad ei panusta aktiivselt CSRi edendamisse ning võivad koguni olla sellele vastumeelsed, põhjendades seda otsese või kaudse huvide kahjustamisega;
2. **ennetav pangandus** on teine arenguetapp, kus pangad integreerivad CSRi alased tegevused sisemistesse protsessidesse, näiteks krediidiriski hindamisse. See etapp on vältimatu, sest pangad on sunnitud valdkonnale tähelepanu pöörama valitsuste ja teiste rahvusvaheliste organisatsioonide poolt seatud regulatsioonide ja raamistike ning ühiskondliku surve tõttu;
3. **ründav pangandus** on kolmas arenguetapp, kus pangad hakkavad pöörama tähelepanu CSRi rakendamisele välistes tegevustes, näiteks arendama keskkonnasõbralikke pangatooteid ning avaldama informatsiooni oma ühiskondliku panuse osas;

4. **ühiskondlikult vastutustundlik pangandus** on neljas ja viimane arenguetapp, kus pangad on leidnud tasakaalu CSRi integreerimisele oma sisemistes ja välistes protsessides ning hinnakujunduses. Selles etapis ei pööra pangad tähelepanu mitte niivõrd maksimaalse võimaliku kasumi teenimisele, vaid võtavad kasumi teenimisel arvesse ka jätkusuutlikkuse aspekte, sest just need aitavad tagada pikaajalise kasumlikkuse. Praktikast on tänaseks sellesse arenguetappi jõudnud üksikud pangad.

Kirjeldatud CSRi arenguetappe mõjutavad huvigruppide ootused ning keskkonnavalased muutused, mistõttu on pangad erinevates arenguetappides. Jõudmaks ühiskondlikult vastutustundliku panganduse etappi, on vaja esmalt läbida ennetav ja ründav etapp. (Kumar & Prakash, 2020, lk 5203)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et pankasid peetakse majanduse vereringeks, mistõttu mängib nende CSR panus ning kapitalivoogude ümber suunamine jätkusuutlikumate projektide ja tegevuste suunas kestliku arengu tagamisel võtmerolli. Pankade tegevust CSR osas suunavad mitmed regulatsioonid ja globaalsed algatused, mille rakendamine sisemistes ja välistes protsessides sõltub finantsasutuse strateegiast ja arenguetapist. Autori arvates suureneb pankade olulise rolli tõttu fookus nende CSR alastele tegevustele järgmiste aastate jooksul veelgi ning suurenevad ka erinevate huvigruppide ootused tegevuste läbipaistvuse osas. See tingib vajaduse üha rohkema teabe avalikustamiseks.

1.3. Kestlikkuse aruandluse olemus ja raamistikud

1.3.1. Kestlikkuse aruandluse olemus

Ettevõtete tegevust ei hinnata enam üksnes finantsnäitajate pinnalt, vaid üha olulisemaks muutub ka mittefinantsalase teabe kättesaadavus (Vartiak, 2016, lk 176). Fookuse pidev suurenemine CSR valdkonnale ning huvigruppide surve on tinginud ettevõtete vajaduse teadvustada oma tegevusega kaasnevaid sotsiaalseid ja keskkonnavalaseid mõjusid ning nõudnud neilt ka vastava info avalikustamist (Burchell & Cook, 2006, lk 154; Vartiak, 2016, lk 176). Vastuseks huvigruppide ootustele ongi ettevõtted hakanud üha enam avaldama CSR alast informatsiooni, täiendades vastava teabega aastaaruannet või avaldades eraldiseisva aruande (Bollen, 2004, viidatud Maon *et al.*, 2009, lk 82). CRS alase teabe avalikustamine võib lisaks huvigruppide ootuste täitmisele tuua teisi eeliseid, näiteks suureneb ettevõtte läbipaistvus ja legitiimsus, paraneb maine ja kaubamärgi

lojaalsus ning konkurentsivõime, paraneb töötajate motivatsioon (Herzig & Schaltegger, 2006, viidatud Hahn & Kühnen, 2013, lk 5).

Eraldiseisva aruande osas ei ole käibel läbivalt ühte terminit, mistõttu nimetatakse seda nii kestlikkuse, ühiskondliku vastutuse, jätkusuutlikkuse kui ettevõtte sotsiaalse vastutuse aruandeks. Kestlikkuse ning ettevõtte ühiskondliku vastutuse aruandeid peetakse mitmete autorite poolt samasisulisteks (Kaspatova & Kunz, 2013, viidatud Vartiak, 2016, lk 177). Käesolevas töös peab autor mainitud termineid samuti samasisulisteks ning kasutab edaspidi läbivalt mõistet kestlikkuse aruanne. Kestlikkuse aruande terminit eelistas töö autor, sest sellele viitab ka Euroopa Parlament ja nõukogu äriühingute kestlikkusaruandluse direktiivis (CSRD – *Corporate Sustainability Reporting Directive*).

Kestlikkuse aruandlust on defineeritud kui „...organisatsiooni jätkusuutliku arengu tulemuste mõõtmist, avaldamist ja nende kohta aruandmist organisatsioonisisestele ja -välistele sidusrühmadele.“ (Vastutustundliku Ettevõtluse..., 2016, lk 5). Aruandes avaldatakse teavet ettevõtte tegevuse mõju kohta majandusele, keskkonnale, inimestele, sealhulgas mõju inimõigustele, mis tuleneb organisatsiooni tegevusest või ärisuhetest (Global Reporting Initiative, 2022). Teavet tuleb kajastada tasakaalustatud kujul ja oluline on välja tuua nii positiivsed kui negatiivsed aspektid (Vastutustundliku Ettevõtluse..., 2016, lk 5) ning kõikvõimalikud mõjud, see tähendab nii tegelikud kui võimalikud, positiivsed kui negatiivsed, lühiajalised kui pikaajalised, kavandatud kui tahtmatud, pöörduvad ja pöördumatud mõjud (Global Reporting Initiative, 2022).

1.3.2. Kestlikkuse aruandluse raamistikud

Nõuded mittefinantsalase teabe avalikustamisele erinevad riigiti, kuid Euroopa Liidus seab mitmekesisust käsitleva teabe ja muu kui finantsalase teabe avalikustamisele üldise raamistiku Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/95/EL (direktiiv 2014/95/EL – *Directive 2014/95/EU on disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*), mis võeti vastu 22. oktoober 2014. Direktiivi eesmärk on kehtestada Euroopa Liidu piires miinimumnõuded mitmekesisust käsitleva teabe ja mittefinantsalase teabe avalikustamisele, et suurendada ettevõtjate poolt avalikustatava teabe asjakohasust, ühtsust ja võrreldavust (EN direktiiv 2014/95/EL p 21). Direktiivis on selgitatud, et jätkusuutlikkuse riskide kindlaks tegemiseks ning investorite ja tarbijate usalduse suurendamiseks peavad ettevõtted avalikustama vähemalt teabe keskkonnaküsimuste, sotsiaalsete ja töötajatega seotud küsimuste, inimõiguste austamise ning korrupsioonivastase võitlusega seotud küsimuste kohta. Aruanne peab sisaldama

nimetatud küsimustega seotud põhimõtete, nende tulemuste ja riskide kirjeldust. (EN direktiiv 2014/95/EL p 6) Direktiivi kohaselt tuleks teabe avalikustamise kohustust rakendada üksnes nende suurettevõtjate suhtes, kes on avaliku huvi üksused ja mille kontserni töötajate arv on majandusaasta jooksul olnud keskmiselt suurem kui 500. (EN direktiiv 2014/95/EL art 1 p 1). Väikese ja keskmise suurusega ettevõtetel ei ole halduskoormuse vähendamise eesmärgil teabe avalikustamise kohustust.

Mittefinantsalast teavet käsitleva direktiivi sätteid võeti Eesti Vabariigi seadusandlusesse üle 1. jaanuar 2017, mil täiendati raamatupidamise seaduse (RPS) § 24. Kehtiva RPS § 24 lõike 6 kohaselt rakendub mittefinantsalase teabe avaldamise kohustus suurettevõtetele, kes on audiitortegevuse seaduse (AudS) § 13 kohaselt avaliku huvi üksused ja kelle töötajate arv bilansipäeva seisuga on suurem kui 500. AudS § 13 kohaselt on avaliku huvi üksuseks:

- äriühing, mille väärtpaberitega on lubatud kaubelda reguleeritud väärtpaberiturul väärtpaberituru seaduse tähenduses;
- äriühing, mis on krediidasutus krediidasutuste seaduse tähenduses;
- äriühing, mis on kindlustusandja kindlustustegevuse seaduse tähenduses.

Kõik käesolevas töös vaatluse all olevad Eesti pangad on Finantsinspektsiooni andmetel ühtlasi ka krediidasutused (Finantsinspektsioon, 2022), seega laieneb neile mittefinantsalase teabe avalikustamise kohustus. Seetõttu peab töö autor oluliseks tutvustada järgnevalt RPSga mittefinantsalase teabe avalikustamisele kehtestatud nõudeid.

Eelnevalt kirjeldatud suurettevõtted, sealhulgas krediidasutused, peavad avaldama tegevusaruandes teabe oma tegevusega kaasnevate keskkonna- ja sotsiaalsete mõjude, inimressursi juhtimise, inimõiguste järgimise ja korrupsioonivastase võitluse kohta (RPS § 24 lõige 6). Muuhulgas peab kirjeldama nimetatud mõjude suhtes rakendatavaid poliitikaid, peamisi riske ja nende juhtimist, peamisi mitterahalisi tulemusnäitajaid ning ärimudeleid (RPS § 24 lõige 6¹). Välja tuleb tuua informatsioon nende ärisuhete, pakutavate ja müüdavate kaupade ning pakutavate ja osutatavate teenuste kohta, mille olemus või ulatus võib ettevõttele kaasa tuua negatiivse keskkonnavalase või sotsiaalse mõju (*Ibid.*). Kirjeldatud teave peab andma ülevaate ettevõtte arengust, tulemustest, seisundist ja tegevuse mõjust (RPS § 24 lõige 6). Kui nimetatud poliitikad kirjeldatakse tegevusaruande asemel mõnes muus ühingujuhtimise tavas või raamistikus, tuleb sellele tegevusaruandes viidata (RPS § 24 lõige 7). Kui ettevõttel vastavad

poliitika puuduvad või neid ei ole rakendatud, tuleb selle kohta lisada argumenteeritud selgitus (RPS § 24 lõige 8).

Jätkusuutlikkust käsitleva teabe avalikustamist finantsteenuste sektoris reguleerib täiendavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/2088 (EN määrus (EL) 2019/2088), mis sätestab, kuidas turuosalisel peaksid kestlikkuse alast teavet investoritele ja vara omanikele avalikustama. Määruse eesmärk on suurendada läbipaistvust ESG riskide arvesse võtmisel investeerimisotsuste langetamise protsessis ja nõustamisel (*Ibid.*).

Finantsasutustele saab oluliseks suunanäitajaks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2020/852 (EN määrus (EL) 2020/852), mida nimetatakse ka taksonoomiamääruseks (*EU Taxonomy*) ning millega kehtestatakse raamistik kestlike investeeringute hõlbustamiseks. Määrusega luuakse klassifitseerimissüsteem, mis defineerib jätkusuutlikud finantstooted ning aitab seeläbi võidelda „rohepesu“ vastu. Määruse kohaselt peavad ettevõtted, kel on direktiivi 2014/95/EL kohaselt kohustus avaldada mittefinantsalast teavet, hakkama avalikustama teatud näitajaid, mis ilmestavad, mil määral on ettevõtte tegevus keskkonnasäästlik. See, mis info täpsemalt avalikustamisele kuulub kehtestatakse eraldi delegeeritud õigusaktidega. Delegeeritud õigusaktid, mis reguleerivad kliimamuutuste leevendamist ja kliimamuutustega kohanemist avalikustati 9. detsembril 2021 ja on kohalduvad alates 01. jaanuarist 2022. Täiendavalt on välja töötamisel aktid, mis kajastavad vee- ja mereressursside säästvast kasutamist ja kaitset, üleminekut ringmajandusele, reostuste vältimist ja kontrolli ning bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemide kaitset ja taastamist. (*Ibid.*)

Euroopa Liidus hakkab kestlikkuse aruandlust ning mittefinantsalase teabe avalikustamist tulevikus reguleerima äriühingute kestlikkusaruandluse direktiiv (CSRD – *Corporate Sustainability Reporting Directive*), mis asendab direktiivi 2014/95/EL ning on plaanitud suurtele avaliku huvi üksustele (enam kui 500 töötajat) rakenduma alates 2024. majandusaastast. Kehtivate nõuete muutmise tingib eelkõige üha suurenev teabe vajadus, mille rahuldamist kehtiv direktiiv ei taga. Praegu on mittefinantsalase teabe esitamise osas olukord probleemne nii huvigruppidele, kes soovivad kestlikust käsitlevat teavet saada kui neile, kes on kohustatud seda avalikustama. Teabe saamisel on murekohaks, et kõik ettevõtted, kellelt mittefinantsalase teabe avalikustamist oodatakse, seda tegelikkuses ei esita, teisalt need, kes teavet esitavad, ei avalikusta kõiki huvigruppide jaoks olulisi näitajaid. Samuti ei peeta infot ettevõtete vahel võrreldavaks ega piisavalt usaldusväärseks. Ettevõtted, kes peavad infot avalikustama, ei ole kindlad, millise

informatsiooni avalikustamist neilt täpselt nõutakse. Samuti teeb neil andmete korrektse avalikustamise keeruliseks asjaolu, et nad ei saa nõutud teavet kätte oma tarnijatelt, klientidelt ja teistelt seotud osapooltelt. Uue direktiivi eesmärk ongi nimetatud kitsaskohad kõrvaldada. Selleks plaanitakse laiendada mittefinantsalase teabe avalikustamise kohustust kõigile suurettevõtetele, kes vastavad vähemalt ühele järgmistest tingimusest: 1) 250 töötajat, 2) 40 miljonit eurot käivet, 3) 20 miljonit eurot varasid. Samuti laiendatakse avalikustatava teabe ulatust ja muudetakse rangemaks nõudeid avalikustatava teabe osas, tehakse avalikustatav teave masinloetavaks ning kehtestatakse audiitorkontroll. Direktiivi kohaselt peaksid kõik ettevõtted informatsiooni võrreldavuse tagamiseks avalikustama teavet vastavalt Euroopa Liidu kestlikkusaruandluse standarditele (*European Sustainability Reporting Standards*). (EN direktiiv seoses äriühingute kestlikkusaruandlusega, 2021)

Ettevõtted, sealhulgas finantsasutused, saavad hetkel veel ise otsustada, kas nad kasutavad mittefinantsalase teabe avalikustamiseks mõnda rahvusvahelist, Euroopa Liidu või siseriiklikku raamistikku (EN direktiiv 2014/95/EL). Erinevad algatused ja raamistikud kannavad enamasti sama eesmärki, milleks on aidata ettevõtetel paremini mõista nende ühiskondlikku vastutust ning lihtsustada mittefinantsalase teabe ühtsetel alustel mõõtmist ja avalikustamist. Autor toob siinkohal välja levinuimad globaalsed algatused, millele aruandluse koostamisel tuginetakse ning raamistikud, mille suunistest lähtutakse:

- Majandus- ja koostööorganisatsiooni (OECD – *Organizations for Economic Cooperation and Development*) suunised rahvusvahelistele ettevõtetele (*The OECD guidelines for multinational enterprises*);
- globaalne aruandlusalgatus (GRI – *Global Reporting Initiative*);
- jätkusuutlikkuse raamatupidamisstandardite nõukogu (SASB – *Sustainability Accounting Standards Board*) standardid;
- rahvusvaheline integreeritud aruandluse raamistik (IIRC – *International Integrated Reporting Framework*);
- kliimaga seotud finantsteabe avaldamise töörühm (TCFD – *Task Force on Climate-related Financial Disclosures*);
- ÜRO juhtpõhimõtted aruandluseks (*The United Nations Guiding Principles Reporting Framework*);
- ISO (*International Organization for Standardization*) 26000 standard.

Kõik eelnevalt nimetatud algatused ja raamistikud ei pruugi arvesse võtta piisaval määral finantssektori spetsiifikat ja kajastada kõiki olulisi valdkonna näitajaid, mistõttu on pangandussektoris rakendamiseks koostatud täiendavaid suuniseid. Näitena võib siinjuures tuua finantsasutuste süsinikuheite aruandluse partnerluse (PCAF – *Partnership for Carbon Accounting Financials*), mis koostab finantsasutustele juhiseid kasvuhoonegaaside mõõtmiseks ja avalikustamiseks laenude ning investeeringute osas (Partnership for..., 2022). Samuti oli 2022. aasta detsembriks liitunud 124 panka nullheite pangandusliiduga (NZAB – *Net-Zero Banking Alliance*), mis tegutseb ÜRO keskkonnaprogrammi rahastamisalgatuse raames ning pakub finantsasutustele rahvusvahelisel tasandil ühtset raamistikku süsinikuheite vähendamiseks (Net-Zero..., 2022).

Eelpool nimetatud algatused ja raamistikud kannavad sama eesmärki, milleks on ühtne arusaam CSRist ja oma tegevusega kaasneva mõju hindamisest ning suunised mittefinantsalase teabe avalikustamiseks. Erinevate algatuste ja raamistike suur hulk viitab autori arvates mittefinantsalase teabe avalikustamise olulisusele. Samas võib niivõrd suur hulk suuniseid olla autori hinnangul ettevõtete jaoks segadust tekitav, sest tõstatub küsimus, millist raamistikku eelistada? Ettevõtted võivad kestlikkuse aruandluse koostamise aluseks valida erinevad raamistikud, milles võivad olla kirjeldatud erinevad suunised mõju selgitamiseks ning info mõõtmiseks ja avalikustamiseks. Autor on arvamusel, et kui ettevõtted saavad vabatahtlikult valida, millisest raamistikust nad lähtuvad, siis soodustab see samas sektoris tegutsevate ettevõtete kestlikkuse alase teabe mitte võrreldavust. Seetõttu oleks autori hinnangul vaja võrreldavuse parandamiseks koostada valdkondade üleselt selgemad juhised ja soovitused kasutatavate juhendmaterjalide ja raamistike kasutamiseks.

Töö autor peab siinjuures oluliseks mainida, et käesoleva alapeatüki eesmärk ei olnud välja tuua pangandussektoris rakendatavate algatuste ja raamistike ammendav loetelu ning nõuded, vaid nimetada autori arvates oluliseimad neist. Erinevate raamistike kasutamist ja eelistusi mõnes konkreetses ettevõtlussektoris, näiteks panganduses, võiks autori arvates uurida eraldiseisva lõputöö raames.

1.4. Kestlikkuse aruandluse uuringud pangandussektoris

Mitmed pangandussektoris kestlikkuse aruandlust käsitlevad uurimustööd on keskendunud aruannete sisu analüüsile ning võrdlevad muutusi avaldatud informatsiooni kvaliteedis või

kvantiteedis teatud ajaperioodi jooksul. Akadeemikud on uurinud, kuidas mõjutas 2008. aasta finantskriis jätkusuutlikkuse alase teabe avalikustamist ning kas pangad, keda peeti kriisi peamisteks põhjustajateks, kasutasid kestlikkuse aruandeid kriisi järgselt huvigruppidega dialoogi pidamiseks ja legitiimsuse suurendamiseks (Laidroo & Sokolova, 2015; Laidroo & Ööbik, 2014). Uuringud on kinnitanud, et 2008. aasta finantskriisi järgselt paranes pankade poolt avalikustatud informatsiooni ulatus. See viitab, et pangad teadvustasid legitiimsuse puudujääki ning astusid samme olukorra muutmiseks. (Laidroo & Sokolova, 2015) Kuigi pangad parandasid finantskriisi järgselt avaldatava kestlikkuse alase teabe ulatust, esines siiski märgatavaid puudujääke jätkusuutlike toodete, keskkonnaalaste poliitikate ja CSR alaste tegevuste avalikustamise osas (*Ibid.*). Enamike pankade puhul ei ole leidnud kinnitust, et finantskriis oleks avaldanud mõju informatsiooni loetavuse parandamisele (Laidroo & Ööbik, 2014). Põhja-Euroopa pankade emettevõtted avalikustasid CSR osas finantskriisi perioodil ja selle järgselt enam infot kui nende Baltikumi tüarettevõtted ning parem oli ka emettevõtete poolt avaldatud teabe loetavus (*Ibid.*).

Pankade kestlikkuse aruandluses toimunud muutusi on uurinud ka Schröder (2022), kes keskendus perioodile 2017-2019 ning analüüsis Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/95/EL mõju Saksamaa pankade poolt koostatavatele kestlikkuse aruannete kvaliteedile. Uuringu tulemina selgus, et kuigi aruannete kvaliteet oli vaadeldaval perioodil aasta aastalt paranenud, võib seda siiski pidada keskpäraseks (*Ibid.*). Sama direktiivi mõju on uuritud ka Poola pankade poolt avalikustatud kestlikkuse alase teabe osas ning jõutud järeldusele, et pangad on märkimisväärselt parandanud mittefinantsalase teabe avalikustamise kvaliteeti ja ulatust (Berniak-Woźny & Wójcik-Jurkiewicz, 2021). Samas tõdeti, et pankade olulise rolli tõttu majanduses ning lähtuvalt huvigruppide ootustest, oleks aruandlusele vaja pöörata veelgi suuremat tähelepanu (*Ibid.*).

Mitmed uuringud on keskendunud eri riikides tegutsevate pankade kestlikkuse alase teabe avalikustamisele. Sealjuures on uuritud nii informatsiooni avalikustamist pankade veebilehtedel kui aastaaruannetes. Branco ja Rodrigues (2006) võrdlesid Portugalis tegutsevate pankade poolt veebilehtedel avaldatud informatsiooni aastaaruannetes kajastatuga ning leidsid, et avalikustatav teave sõltub sihtrühmast. Aastaaruannetes avaldatakse informatsiooni, mis võib olla enam huvipakkuv investoritele, näiteks tööjõuressursiga seotud teave, veebilehtedel aga laiemale avalikkusele huvipakkuvat informatsiooni, näiteks teavet, mis hõlmab kogukonna kaasamist ning puudutab tooteid ja tarbijaid (*Ibid.*). Sarnasele järeldusele jõudis ka Kiliç (2016), kelle uurimustöö üheks eesmärgiks oli analüüsida Türgi pankade veebilehtedel avalikustatud informatsiooni ulatust. Kiliç tõi välja, et enim avalikustatakse pankade veebilehtedel tooteid ja tarbijaid puudutavat

informatsiooni ning vajaka jääb keskkonnaalasest teabest. Samuti leidis ta, et rohkem võiks pöörata tähelepanu energiatarbimise alase informatsiooni avalikustamisele. (*Ibid.*)

Uuringute tulemina on jõutud järeldusele, et suuremad pangad, kelle bränd on tarbijate hulgas tuntum ning ka pangad, kes on börsil noteeritud, pööravad CSR alase teabe avalikustamisele enam tähelepanu (Branco & Rodrigues, 2006; Branco & Rodrigues, 2008; Kiliç, 2016). Seetõttu võib järeldada, et pangad kasutavad kestlikkuse alase teabe avalikustamist legitiimsuse suurendamiseks (*Ibid.*) ning proovivad läbi teabe avalikustamise täita huvigruppide ootusi ja saada seeläbi ühiskonnas suuremat poolehoidu (Branco & Rodrigues, 2008).

Legitiimsuse suurendamiseks põhjendavad ettevõtted eetikanormidest lähtuvalt CSR alast panust ja tegevusi. Uuritud on ka seda, kas pangad on oma panust ja tegevusi aastaaruannetes ning kestlikkuse aruannetes põhjendanud eetiliselt. Norberg (2018, lk 413-414) jõudis järeldusele, et tihtipeale puudusid CSR alastel tegevustel eetilised selgitused ning pigem valdasid amoraalsed põhjendused.

Uuritud on, millist mõju avaldavad CSR alase teabe avalikustamisele pankade ja juhtkonna erinevad näitajad, näiteks juhatuse liikmete arv, naiste osakaal juhatuses, panga vanus ja suurus, juhatuse sõltumatus. Khan (2010) ei tuvastanud seoseid CSR alase teabe avalikustamise ja naiste juhatuses esindatuse vahel. Vastupidisele järeldusele jõudis oma magistritöös Rusak (2022), kes tuvastas Eesti pangandussektoris läbi viidud uurimustöö tulemina positiivse seose naiste juhtkonda kuulumise ja CSR alase teabe avalikustamise vahel. Kinnitust on leidnud, et kestlikkuse aruandlusele avaldavad mõju tegevjuhtkonda mitte kuuluvad nõukogu liikmed ja välisriikide kodanikest juhtkonna liikmed (Khan, 2010) ning juhtkonna suurus (Rusak, 2022).

Uuringutes on leitud, et CSR valdkonda panustamine annab konkurentsieelise ning mõjutab pankade finantstulemusi positiivselt, mistõttu tasub seda rakendada osana panga pikaajalisest strateegiast (Maqbool & Zameer, 2018). Nigeeria pangandussektoris läbi viidud uuringus jõuti järeldusele, et ettevõtte ühiskondlik panus mõjutab tema finantstulemusi positiivselt aga üksnes siis kui ta avalikustab teavet oma panuse kohta (Oyewumi *et al.*, 2018).

Ettevõtete kestlikkuse aruandlust on Eestis varasemate bakalaureuse- ja magistritööde käigus uuritud erinevate tahkude alt. Eelnevalt koostatud tööd on keskendunud aruandlusele erinevates ettevõtlussektorites, näiteks tootlustuses (Gutnitšenko, 2018), audiitorettevõttes (Kõiv, 2020) ja

transpordisektoris (Šuba, 2015). Uuritud on CSR-i nii Eesti väikese suurusega ettevõtetes (Lissejenko, 2015) kui suuremates ettevõtetes (Oliinik, 2017; Jõgibert, 2015). Samuti on uuritud ühiskondliku vastutuse aruandluse muutusi Eesti börsiettevõtetes (Tamm, 2022) ning aruandluse muudatuste mõju ettevõtjatele läbi audiitorbüroo spetsialistide pilgu (Talving, 2022). Mõned lõputööd on keskendunud ka pangandussektorile. Enam on avatud Eesti pankade ühiskondliku vastutuse alase teabe avalikustamise ning ettevõtte ja juhtkonna näitajate vahelisi seoseid (Rusak, 2022) ning sotsiaalse vastutuse alase teabe kajastamist Euroopa pangandusgruppide veebilehtedel (Lõhmus, 2015). Samuti on uuritud 2008. aasta finantskriisi mõju ühe pangandusgrupi sotsiaalse vastutuse aruandlusele (Tärk, 2014).

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et enamik pangandussektoris läbi viidud kestlikkuse aruandluse alased uurimustööd on keskendunud pankade veebilehtedel ning aruannetes avaldatud mittefinantsalase teabe analüüsimisele ja võrdlemisele läbi erinevate tahkude. Autorile teada olevalt ei ole ülevaatlikult kaardistatud väljakutseid, millega pangad kestlikkuse aruandluse koostamisel silmitsi seisavad. Seetõttu avab magistr töö enam just seda tahku ning selles seisnebki käesoleva töö uudsus.

2. UURINGU VALIM JA METOODIKA

Magistritöö teise peatüki esimeses alajaotises kirjeldab autor valimi koostamise aluseid ning tutvustab valimisse kuuluvaid ettevõtteid, teises alajaotises kirjeldab uuringu metoodikat.

2.1. Uuringu valim

Autor seadis eesmärgiks selgitada välja käesoleva magistritöö raames väljakutsed, millega Eestis tegutsevad pangad seisavad silmitsi kestlikkuse aruandluse koostamisel. Autor valis uuringuks pangandussektori, sest krediidasutustel on kestliku arengu tagamisel võtmeroll ning Eesti Vabariigi RPS § 24 lõike 6 ja AudS § 13 kohaselt on nad kohustatud mittefinantsalast teavet avaldama. Valimi koostamiseks võttis autor esmalt Finantsinspektsiooni (2022) turuosaliste registrist välja nimekirja Eesti krediidasutuste kohta ning välistas valimist Eestis tegutsevad välisriikide krediidasutuste filiaalid ning ülepiiriliste pangateenuste pakkujad, sest neile võivad lähtuvalt emaettevõtte asukohariigist rakenduda teabe avalikustamiseks mõnevõrra erinevad nõuded. Finantsinspektsiooni andmetel tegutseb magistritöö koostamise hetkel Eestis 9 krediidasutust, kelleks on (Finantsinspektsioon, 2022):

- Inbank AS;
- LHV Pank AS;
- SEB Pank AS;
- TBB pank AS;
- Bigbank AS;
- Coop Pank AS;
- Holm Bank AS;
- Luminor Bank AS;
- Swedbank AS.

Järgmise sammuna tutvus töö autor krediidasutuste poolt veebilehtedel ja aastaaruannetes avalikustatud CSR alase teabega ning tuvastas, et kolm krediidasutust, kelleks on Inbank AS, TBB pank AS ja Holm Bank AS ei avaldanud oma veebilehel ja aastaaruandes CSR alast informatsiooni või tegid seda väga vähesel määral. Kuna käesoleva töö eesmärk on uurida väljakutseid, millega pangad kestlikkuse aruandluse koostamisel silmitsi seisavad, mitte põhjuseid, miks

krediidiasutused vastavasisulist teavet ei avalikusta, siis otsustas töö autor nimetatud krediidiasutused valimist välistada.

Seega kitsendas töö autor valimit, jättes sinna kuus Eesti finantssüsteemi toimimise jaoks olulisemat krediidiasutust. Süsteemselt olulised pangad määrab iga aasta Eesti Pank, võttes sealjuures arvesse nende toimimise tähtsust nii Eesti kui Euroopa Liidu finantssüsteemi ja reaalmajanduse jaoks (Eesti Pank, 2022). 2022. aastal olid Eestis süsteemselt olulisteks krediidiasutusteks Swedbank AS, SEB Pank AS, Luminor Bank AS ja LHV Pank AS. Süsteemselt oluliseks pangaks ei peetud, kuid hindamistulemustelt järgmised olid 2022. aastal Coop Pank AS ja Bigbank AS. (*Ibid.*) Eelnevast lähtuvalt otsustaski töö autor kaasata uuringusse kuus Eesti finantssüsteemi jaoks olulisemat panka, kelleks on Swedbank AS, SEB Pank AS, Luminor Bank AS, LHV Pank AS, Coop Pank AS ja Bigbank AS. Uuringus osalemiseks võttis töö autor ühendust nimetatud krediidiasutuste esindajatega ning neist viis nõustusid uuringus osalema. Edasisele tööle selgema lähtekoha andmiseks peab autor oluliseks kirjeldada järgnevalt uuringus osalenud krediidiasutusi.

Swedbank AS (Swedbank) on Eestis tegutsev krediidiasutus, kelle kontserni kuulus 31. detsembri 2021 seisuga neli tütarettevõtet (Swedbank Liising AS, Swedbank Support OÜ, Swedbank Life Insurance SE, Swedbank P&C Insurance AS) ning lisaks omas ettevõtte 25%-list osalust sidusettevõttes SK ID Solutions AS. Swedbanki aktsiad kuuluvad 100%-liselt Swedbank Baltics ASile. Viimane on valdusettevõtte, mis loodi 1. oktoobril 2021 ning mille omanikuks on Stockholmi börsil noteeritud rahvusvaheline panganduskontsern Swedbank AB (publ). (Swedbank AS..., 2021) Swedbank kajastab CSR alast informatsiooni aastaaruandes ning oma veebilehel. Samuti leiab enam informatsiooni Swedbank grupi ehk emaettevõtte Swedbank AB (publ) ja selle tütarettevõtete ühisest kestlikkuse aruandest.

SEB Pank AS (SEB) on Eestis tegutsev krediidiasutus, kelle kontserni kuulus 31. detsembri 2021 seisuga kaks tütarettevõtet (SEB Liising AS, SEB Varahaldus AS) ning lisaks omab ettevõtte sarnaselt Swedbankiga 25%-list osalust sidusettevõttes SK ID Solutions AS. SEBle kuulub ka kaks mittetulundusühingust ettevõtet (mittetulundusühing SEB Heategevusfond, mittetulundusühing SEB Spordiklubi), kes ei kuulu ettevõtte konsolideerimisgruppi. SEB 100%-liseks omanikuks on Stockholmi börsil noteeritud emaettevõtte Skandinaviska Enskilda Banken AB (publ), kelle näol on tegemist rahvusvahelise panganduskontserniga, kes tegutseb peamiselt Põhjamaades ja Baltikumis. (SEB Pank AS..., 2021) SEB kajastab CSR alast informatsiooni

aastaaruandes, eraldiseisvas kestlikkuse aruandes ning oma veebilehel. Samuti leiab enam informatsiooni SEB grupi ehk emaettevõtte Skandinaviska Enskilda Banken AB (publ) ja selle tütarettevõtete ühisest jätkusuutlikkuse aruandest.

Luminor Bank AS (Luminor) loodi 2017. aastal, kui DNB ja Nordea ühendasid oma Balti riikide tegevused. Luminori näol ongi tegemist Baltikumi ülese krediitiasutusega, kelle peakontor paikneb Tallinnas ning filiaalid Lätis ja Leedus. Luminori tütarettevõtted tegelevad liisingu pakkumise (Luminor Liising AS, Luminor Līzings SIA, Luminor Lizingas UAB), pensionifondide haldamise (Luminor Pensions Estonia AS, Luminor Latvijas atklātais pensiju fonds AS, Luminor Investiciju valdymas UAB) ja muude spetsialiseerunud tegevustega (Luminor Asset Management IPAS, Intractus UAB). 31. jaanuaril 2022 sõlmiti leping, mille alusel omandab Luminor 99%-lise osaluse Maksekeskus ASis, kes on Baltikumi juhtiv makselahenduste pakkuja. Luminori emaettevõtteks on Luminor Holding AS, mille üle on lõplik kontroll BCP VII-1. BCP VII näol on tegemist investeerimisfondiga, mis on juhitud Blackstone Group Inc sidusettevõtte poolt. Ettevõtte teisteks aktsionärideks on Nordea Bank ABp ja DNB Bank ASA. (Luminor Bank..., 2021) Luminor on kirjeldanud CSR alased printsiibid aastaaruandes ja veebilehel ning 2021. aastal esmakordselt avalikustatud kestlikkuse aruandes.

LHV Pank ASi (LHV) 100%-liseks omanikuks on LHV Group AS (LHV grupp). LHV grupi näol on tegemist Eesti kapitalil põhineva finantsasutusega, kelle koduturgudeks on Eesti ja Ühendkuningriik. LHV gruppi kuuluvad peale LHV panga ka LHV Kindlustus AS (65% osalus), LHV Finance AS (65% osalus), LHV Varahaldus AS (100% osalus) ja LHV UK Limited (100% osalus). LHV grupp on börsiettevõtte, kelle aktsiad on noteeritud Nasdaq Balti börsi põhinimekirjas. (LHV Group..., 2021) LHV avaldab CSR alast informatsiooni oma veebilehel ning põhjalik kestlikkuse aruanne avaldati ka 2021. aasta konsolideeritud aastaaruande osana.

Coop Pank AS (Coop) on eestimaine pank, millel oli 31. detsembri 2021 seisuga viis tütarettevõtet. Tütarettevõtted tegutsevad liisingtegevuse (Coop Liising AS), tarbimisfinantseerimise (Coop Finants AS), kindlustusvahenduse (Coop Kindlustusmaakler AS) ja kinnisvaraalase tegevuse (CP Varad AS, Prana Property SIA) vallas. Tütarettevõtte Prana Property SIA on kantud Läti Vabariigi äriregistrisse. Kõikides tütarettevõtetes omab Coop 100%-list osalust. Coop on börsiettevõtte, kelle aktsiad on noteeritud Nasdaq Balti börsi põhinimekirjas. (Coop Pank..., 2021) Coop avalikustab CSR alast informatsiooni aastaaruandes ning panga veebilehel.

Kõigi uuringusse kaasatud krediitiasutuste näol on tegemist universaalpankadega, kes pakuvad finantsteenuseid nii era- kui äriklientidele.

2.2. Metoodika kirjeldus

Magistritöö eesmärgini jõudmiseks otsustas autor kasutada kvalitatiivset uurimismeetodit ning viia läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud Eestis tegutsevate pankade esindajatega. Järgnevalt selgitab töö autor metoodika valikut.

Esmalt pidi autor langetama otsuse, kas kasutada uurimustöös kvantitatiivset või kvalitatiivset meetodit. Kvantitatiivse uurimustöö raames tegeletakse selliste nähtuste uurimisega, mida on võimalik mõõta (Õunapuu, 2014, lk 58) ning mille uurimisküsimusele vastamiseks on vaja faktilisi andmeid (Hammarberg *et al.*, 2016, lk 498). Kvalitatiivne uurimustöö keskendub aga protsesside uurimisele, mille andmeid ei ole võimalik mõõta ega loendada, näiteks kogemuste, arenguvõimaluste, hoiakute, tõespidamiste, arvamuste, eesmärkide, tähenduste välja selgitamisele (Õunapuu, 2014, lk 58; Hammarberg *et al.*, 2016, lk 498). Kvalitatiivset lähenemist soovitatakse, kui nähtust soovitakse läbi uuringu üksikasjalikult avada ning kirjeldada teemat oludes, kus puudub piisavalt varasemaid kirjandusallikad (Yin, 2003). Samas peetakse kvalitatiivse uurimismeetodi puuduseks kogutud andmete subjektiivsust (Reichardt & Cook, 1979), sest uuringu tulemit mõjutavad vastajate isiklikud kogemused, arvamused ja hinnangud. Kvalitatiivse meetodi valiku ajendiks oligi eelkõige töö autori soov valdkonda põhjalikult avada ning suunavaks sai ka uurimisküsimust puudutava varasema kirjanduse puudumine.

Intervjuuerimist on defineeritud kui „mingile teemale keskenduvat eesmärgipärast vestlust kahe või enama inimese vahel“ (Brenner, 2013, viidatud Lepik *et al.*, 2014). Intervjuu on sobilik meetod, kui uuritakse valdkonda, mis varasemalt ei ole vaatluse all olnud või mida on uuritud vähe. Samuti eelistatakse intervjuud kui uurimisvaldkonna kohta soovitakse saada põhjalikku teavet. (Hirsjärvi *et al.*, 2005, 192-193) Struktureerituse alusel võib intervjuud jagada struktureeritud, poolstruktureeritud ja struktureerimata intervjuudeks (Lepik *et al.*, 2014). Kui struktureeritud intervjuus esitatakse küsimused täpselt ettenähtud sõnastuses ja järjekorras, siis struktureerimata intervjuu näol on tegemist vabas vormis vestlusega, mille raames vesteldakse üldiselt uuritavatest teemadest (*Ibid.*). Poolstruktureeritud intervjuu on kombinatsioon struktureeritud ja struktureerimata intervjuust (Lepik *et al.*, 2014), kus lähtutakse eelnevalt paika pandud kavast ja

avatud küsimustest, kuid mille raames jäetakse siiski intervjuu läbiviijale õigus küsimuste järjekorda muuta ning täpsustavaid küsimusi esitada (Lepik *et al*, 2014; Denny & Weckesser, 2022, lk 1166). Poolstruktureeritud intervjuu on kvalitatiivse uurimismeetodi kõige sagedamini kasutatav vorm (Denny & Weckesser, 2022, lk 1166). Käesolevas töös otsustas autor läbi viia poolstruktureeritud intervjuud, sest see annab võimaluse uurida valdkonda süvitsi, küsides intervjuu käigus avatud küsimusi ning paludes intervjuueeritaval vajadusel öeldut täpsustada või veelgi enam avada.

Kvalitatiivse uurimismeetodi valim on enamasti oluliselt väiksem kui kvantitatiivse meetodi puhul (Denny & Weckesser, 2022). Eisenhardt (1989) soovib piirata analüüsitavaid juhtumite arvu neljast kuni kümneni, sest enam kui kümne juhtumi korral suureneb andmemahut ja seeläbi ka analüüsi ulatus ning keerukus. Käesoleva magistr töö raames viis autor 2022. aasta novembrikuus läbi ekspertintervjuud viie erineva Eestis tegutseva panga esindajatega. Ekspertintervjuud viiakse läbi inimestega, kes on oma ala eksperdid ning kelle kogemused ja sisend on seetõttu huvipakkuv (Flick, 2006, lk 165). Kõik intervjuueeritavad panustavad ettevõtte kestlikkuse aruandluse valmimisse peamiselt sisu koostamisega, kuid mõned eksperdid kannavad aruandluse valmimisel ka laiemat rolli, olles aruande koostamisel koordineerija rollis ning vastutades täiendavalt näiteks aruande struktuuri ja seal kajastatavate ESG numbriliste näitajate ning tulemuste koondamise eest. Seega on kõik intervjuueeritavad kaasatud aruande koostamisse ja seeläbi kursis väljakutsetega, millega pangad aruande koostamisel silmitsi seisavad.

Intervjuude kokku leppimiseks võttis töö autor ühendust kuue Eestis tegutseva panga esindajaga, kellest viis nõustusid uuringus osalema. Kõik intervjuud toimusid *Microsoft Teamsi* keskkonnas ning igaüks neist kestis ligikaudu 40-70 minutit. Intervjuud salvestati osalejate nõusolekul hilisema transkribeerimise eesmärgil. Transkribeeritud dokumente kasutas autor analüüsiks ning tulemuste ja järelduste tegemiseks. Kokku kestsid intervjuud ligikaudu 273 minutit ning transkribeeriti 80 leheküljel. Magistr töö raames ei avalikusta autor intervjuueeritavate nimesid ega seosta neid konkreetse krediitiasutusega. Intervjuude käigus kogutud sisendit kasutab töö autor analüüsimiseks ja tulemusteni jõudmiseks üldistatud kujul. Kuna intervjuude raames läbi viidud vestlustest on autori hinnangul tuvastatavad krediitiasutused ning kaudselt ka intervjuueeritavad, siis ei tee autor transkribeeritud intervjuusid avalikult kättesaadavaks. Kaitsmiskomisjoni liikmetel on võimalik transkribeeritud vestluseid tutvumiseks küsida magistr töö autorilt.

Poolstruktureeritud intervjuude läbi viimisel oli suuniseks töö autori poolt koostatud seitsmest küsimusest koosnev küsimustik (lisa 1). Kaks esimest küsimust olid sealjuures sissejuhatavad ning kandsid eesmärki luua edasisele parem taust. Läbi viie küsimuse soovis töö autor kaardistada väljakutsed, millega pangad kestlikkuse aruandluse koostamisel silmitsi seisavad. Vastavalt vestluse kulgemisele küsis autor teema süvitsi avamiseks täpsustusi.

Sissejuhatuseks palus autor täpsustada intervjuueeritava ametipositsiooni ja rolli organisatsioonis ning panust kestlikkuse aruande koostamisse. Küsimuse eesmärk oli mõista kuidõrd süvitsi on intervjuueeritavad aruande koostamise protsessi kaasatud ja seeläbi kui teadlikud nad on erinevatest väljakutsetest, millega aruande koostamisel silmitsi seistakse. Samuti soovis töö autor selgema tausta loomiseks mõista, miks ettevõtte kestlikkuse aruande koostamisse panustab ja infot avalikustab.

Töö autor on arvamusel, et väljakutsed, millega ettevõtted, sealhulgas pangad, kestlikkuse aruande koostamisel silmitsi seisavad, võivad osaliselt olla mõjutatud sellest, kuidas organisatsioonis vastava aruande koostamine toimub, mistõttu palus autor intervjuueeritavatel järgnevalt oma sõnadega kirjeldada aruande koostamise protsessi. Seejärel palus autor teema süvitsi avamiseks selgitada väljakutseid, mis esinevad aruande koostamise erinevates etappides. Autor ei suutnud teaduskirjandusest tuvastada kestlikkuse aruande koostamise etappide kirjeldust, mistõttu tugines praktikute poolt toodule. Peale erinevate praktikute, näiteks Sustinere, SustainLab, Business for Social Responsibility (BSR), veebilehtedel kirjeldatuga tutvumist otsustas autor võtta intervjuueerimisel aluseks BSR poolt kirjeldatud aruande koostamise etapid, mis on järgmised (BSR, 2020):

- 1) **eesmärkide seadmine ja strateegia välja töötamine** on etapp, mis eelneb aruande koostamisele ning hõlmab ettevõtte mõjuanaüüsi, huvigruppide kaasamist, strateegia välja töötamist ja eesmärkide seadmist;
- 2) **struktuuri koostamine ja andmete kogumine** hõlmab standardite ja raamistike valimist, sisukava välja töötamist ning aruande koostamiseks vajalike algandmete kogumist;
- 3) **sisu koostamine ja viimistlemine** hõlmab aruande sisulist koostamist ja üle vaatamist ning lõplikku kinnitamist;
- 4) **avalikustamine ja kommunikatsioon** hõlmab aruande avalikustamist ja kommunikatsiooni nii ettevõtte sisemistele kui välistele huvigruppidele;

- 5) **õpikohad ning edasise tegevuskava koostamine** on etapp, mille raames analüüsitakse läbitud protsessi ning tehakse järeldusi järgmiste kordade tarvis ja pannakse paika edasised arengukohad.

Töö autori hinnangul on kirjeldatud etapid selged ja ülevaatlised, kattes üldistatult ära kogu aruande koostamise teekonna. Samas on autor arvamusel, et kirjeldatud etapid on pigem mõeldud rakendamiseks eraldiseisva kestlikkuse aruande koostamisel, kuid intervjuudele selgema struktuuri andmiseks otsustas autor need siiski aluseks võtta, sest on seisukohal, et ettevõtetel on oluline kirjeldatud sisupunktidele tähelepanu pöörata ja need enda jaoks läbi mõelda ka juhul kui koostatakse kestlikkuse aruannet osana aastaaruandest.

Järgnevalt palus töö autor kirjeldada väljakutseid, mida eelneva vestluse raames ei olnud veel kajastatud ning selgitada, millised väljakutsed on intervjuueeritavate hinnangul pankadele lähiajal lisandumas. Lõpetuseks palus autor mainida ühte kõige kriitilisemat väljakutset, millega aruannete koostamisel silmitsi seistakse.

Autor soovis kirjeldatud küsimuste abil saavutada magistritöö eesmärgi ning selgitada välja väljakutsed, millega pangad kestlikkuse aruande koostamisel silmitsi seisavad. Järgmises peatükis kirjeldabki töö autor uuringu tulemusi ja järeldusi.

3. UURINGU TULEMUSED

Magistritöö kolmas peatükk on rakenduslik ning käsitleb töö eesmärgi saavutamiseks autori poolt läbi viidud kvalitatiivse uuringu tulemusi ja järeldusi.

3.1. Uuringu tulemused

3.1.1. Kestlikkuse aruande olulisus pankadele

Esmalt palus autor tausta loomiseks selgitada, mis põhjustel pangad kestlikkuse aruandlust koostavad ning CSRi alast teavet avalikustavad. Ühe peamise põhjusena toodi välja regulatiivset survet ning vajadust olla vastavuses seadustest ja direktiividest tulenevate nõuetega, mis krediitiasutustele kehtivad. Intervjueeritav selgitas: „Finantsettevõtte vaatest on see ju tegelikult hästi suur regulatiivne surve. Ilma selleta praktiliselt sa ei saa enam vastavuses olla kõikide nende regulatsioonidega, mis panku ja finantsettevõtteid täna ikkagi nagu juba survestavad.“ Teise peamise põhjusena mainiti kestlikkuse aruandluse olulisust erinevate huvigruppide (investorid, töötajad, kliendid) ootuste juhtimisel ning ettevõtte läbipaistvuse suurendamisel. Suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvate ettevõtete poolt jäid täiendavalt kõlama emaettevõtete poolsed suunised ning soov antud valdkonda panustada.

Intervjueeritav tõdes, et ilma kestliku arengusse panustamata ning keskkonnaalaste probleemide lahendamiseta, ei pruugi pangad tulevikus saada oma majandustegevust jätkata, mistõttu tunnevad nad kohustust toetada ühiskonda keskkonnaprobleemide lahendamisel. Teinegi intervjueeritav tõi valdkonda panustamist välja kui ettevõtte tegutsemise alustala:

„Sul on ikkagi selline majandusolukord täna, kus ikkagi kapital hakkab endale mingisugust värvust saama. Eetiline käitumine, jätkusuutlikum käitumine tuleb aina olulisemaks. Kui sa oled ka avalikult kaubeldav ettevõtte, siis noh lihtsalt öeldes on see, et sa ei saa varsti edukalt oma äri enam teha, kui sa nende teemadega ei tegele, ESG teemadega üldiselt.“

Kokkuvõtvalt panustavad pangad kestlikkuse aruandluse koostamisse tulenevalt regulatiivsetest nõuetest, huvigruppide ootuste juhtimise eesmärgil ning lähtuvalt emaettevõtete suunistest. Pangad teadvustavad, et valdkonda panustamine on oluline ettevõtte kestliku arengu seisukohalt.

3.1.2. Kestlikkuse aruande koostamise protsess

Töö autor on arvamusel, et väljakutsed, millega pangad kestlikkuse aruande koostamisel silmitsi seisavad, võivad osaliselt olla mõjutatud sellest, kuidas organisatsioonis vastava aruande koostamine toimub, mistõttu palus autor intervjueritavatel kirjeldada oma sõnadega aruande koostamise protsessi. Kirjeldustest selgus, et kõik uuringusse kaasatud pangad avalikustavad kestlikkuse alast informatsiooni osana ettevõtte aastaaruandest. Aastaaruande koostamine on pankades finantsosakonna vastutus, kuid sisend CSRi alase teabe osas koondatakse erinevatelt osapooltelt üle organisatsiooni ning seda koordineeritakse enamasti jätkusuutlikkuse valdkonna ekspertide poolt. Mitmed intervjueritavad mainisid, et suundumus peaks olema sinna, et jätkusuutlikkus oleks aastaaruande läbiv osa ning terviklikuna sinna integreeritud, mitte välja toodud üksnes eraldiseisva alajaotusena. Seda, kuidas CSR alast informatsiooni aastaaruandesse läbivalt integreerida, mainiti ühe väljakutsena:

„...üks väljakutse on kindlasti see, et kui me räägime aastaaruandest onju, et selle supitegija juures on hästi palju erinevaid kokkasid. Et kuidas üldse seda ESG teemat integreerida, et kas meie lõppeesmärk on see, et meil on see ESG raport selline hästi nagu eraldiseisev, et see lihtsalt poogitakse selle aastaaruande külge või kas me ikkagi seda ESGd kui osa strateegiast proovime läbi põimida ka nagu terves aastaaruandes.“

Suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvad pangad kajastavad aastaaruandes üksnes kokkuvõtvat ülevaadet. Põhjalikum kestlikkuse aruanne koostatakse emaettevõtte poolt ning Eestis tegutsevad tütarettevõtted annavad aruande valmimisse sisulise panuse.

Üks Eestis tegutsev krediidasutus koostab ka eraldiseisvat kestlikkuse aruannet, kus ta avalikustab aastaaruandega võrreldes põhjalikuma teabe. Eraldiseisev aruanne annab ettevõttele võimaluse oma jätkusuutliku panust põhjalikumalt kajastada ning aastaaruanne koos piiratud kestlikkuse alase teabega varem avalikustada. Ka teised pangad on eraldiseisva kestlikkuse aruande koostamist kaalunud, sest see annaks võimaluse avada enam ettevõtte jätkusuutlikkuse strateegiat ning kajastada põhjalikumalt CSR alast panust. Kestlikkuse aruanne kui osa aastaaruandest seab mõningate pankade hinnangul kajastatava informatsiooni mahule piirangud, sest aastaaruandel peab säilima teatud vorm ja fookus ning seetõttu ei ole jätkusuutlikkuse alase teabe põhjalikum kajastamine seal võimalik. Mõned pangad ei ole eraldiseisva aruande koostamise osas aga veel lõplikku otsust langetanud ning kaaluvad erinevaid aspekte, mis selle koostamisega kaasneda

võivad. Näiteks ühe suuremasse pangandusgruppi kuuluva panga poolt mainiti eraldiseisva aruande koostamisel väljakutset informatsiooni kajastamise osas. Küsimusi tekitab, et millest lähtuvalt otsustada, millist informatsiooni kajastada aastaaruandes, millist kohalikul tasandil koostatavas kestlikkuse aruandes ja millist emaettevõtte poolt koostatavas jätkusuutlikkuse aruandes ning kuidas vältida erinevates aruannetes kajastatava informatsiooni kordamist. Ühe teise suuremasse pangandusgruppi kuuluva panga esindaja tõi välja, et nad on samuti kaalunud emaettevõttest eraldiseisva aruande koostamist, kuid loobusid plaanist juriidiliste piirangute tõttu. Töö autoril ei õnnestunud välja selgitada, millised on need juriidilised piirangud, millele intervjuueritav viitas. Suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvate ettevõtete puhul jäi ka kõlama, et palju oskusteavet on aruande koostamiseks olemas just emaettevõtte tasandil ning kohalikus organisatsioonis puudub eraldiseisva aruande koostamiseks vajalik kompetents.

3.1.3. Strateegia koostamine ja eesmärkide seadmine

Magistritöös selgema struktuuri hoidmiseks palus autor järgnevalt kirjeldada väljakutseid erinevates aruande koostamise etappides. Esmalt palus autor kirjeldada väljakutseid, millega pangad seisavad silmitsi eesmärkide seadmisel ja strateegia välja töötamisel. Enamikel uuringus osalenud pankadel on jätkusuutlikkuse strateegia ja eesmärgid järgmisteks aastateks kokku lepitud, kuid üks pank tõi välja, et nad tegelevad hetkel uue strateegia ja eesmärkide välja töötamisega. Suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvate ettevõtete puhul pannakse üldjuhul strateegia paika ning seatakse eesmärgid emaettevõtte tasandil ja kohalikel tütaretevõtetel on sealjuures piiratud võimalus kaasa rääkida. Mitme panga esindajad rõhutasid, et jätkusuutlikkuse alaste eesmärkide seadmine ja strateegia välja töötamine on nende jaoks aruande koostamisest eraldiseisev protsess ning aruanne on väljund, mis tulemit kajastab. Eesmärkide seadmist peetakse oluliseks kõige kõrgemal tasemel ning need peavad kajastuma ettevõtte strateegias, sest vastasel korral ei pruugi ettevõtte tegevuskava toetada nende täitmist.

Eesmärkide seadmisel peetakse tähtsaks teaduspõhist lähenemist, näiteks lähtumist teaduspõhistest eesmärkidest (*Science Based Targets*), ning sõnade ja tegude vastavust. Oluline on, et pank tegutseb oma sõnade kohaselt ning suudab seda ka faktiliselt tõestada. Mitu intervjuueritavat tõi välja, et CSR alase raporti üks olulisemaid puudusi on kvalitatiivse sisu rohkus ja ilukirjandusliku kirjastiili kasutamine ning nende faktide puudumine, mis kinnitaksid kirja pandut. Ekspert selgitas: „...väga suur viga, mis tihti nagu selles kestlikkuse aruandluses, kui me räägime kvalitatiivsest, ongi see, et hästi palju tahetakse sellist juttu ja vahtu panna, aga tegelikult tegusid on nagu vähe, mis siis seda sisu ka päriselt nagu demonstreerivad.“

Strateegia välja töötamise ja eesmärkide seadmise etapis mainiti väljakutsetena välisest keskkonnast tingitud ebakindlust eesmärkide seadmisel, erinevate algatustega liitumisel endale võetavate kohustuste sisu ja ulatuse mõistmist, ettevõtte sisest vähest kompetentsi ning üks intervjuueeritav mainis ka, et ootaks antud valdkonna osas suuremat juhtkonna poolset huvi.

Ebakindlus eesmärkide seadmisel tuleneb eelkõige laiemast välisest keskkonnast. Globaalsete kestliku arengu eesmärkide täitmist suunavad riigid oma tegevuste ja tegevuskavadega. Eesti riigi poolt ei ole aga näha konkreetseid samme jätkusuutlikuma ühiskonna poole liikumisel, näiteks samme, mis aitaksid aastaks 2050 saavutada kliimaneutraalsust. See teeb pangad murelikuks, sest tõstatub küsimus, kas nad suudavad ilma riigi poolse toeta seatud eesmärged ja võetud kohustusi täita? Pangad sõltuvad kliimaeesmärkide täitmisel suuresti oma klientide tegevustest, mistõttu ei ole krediitiasutustel ilma seadusandja sekkumiseta võimalik eesmärkide täitmist oluliselt kiirendada ega ajaliselt lähemale tuua, sest enamik pankade klientidest ei ole veel regulatsioonidest tulenevalt kohustatud valdkonnale tähelepanu pöörama.

Strateegia välja töötamise ja eesmärkide seadmise etapis mainiti väljakutsena erinevate rahvusvaheliste algatustega, näiteks Pariisi kliimakokkuleppega, liitumisel võetavate kohustuste sisu ja ulatuse mõistmist. Oluline on, et pank ei liituks erinevate algatustega kergekäeliselt, vaid teadvustaks võetud kohustusega kaasnevat vastutust. Suuremasse pangandusgruppi kuuluva panga esindaja mainis, et kuna neil tehakse erinevate suuremate algatustega liitumise otsused emaettevõtte tasandil ning info jõuab nendeni ülevalt alla, siis ei pruugi nad kohalikul tasandil täielikult võetud kohustuse ulatust mõista. Samas on emaettevõtte seda tõenäoliselt analüüsinud ning võetud kohustuse ja vastutuse ulatust hinnanud.

Selles etapis mainiti väljakutsena ka pankade sisese kompetentsi kasvatamist. Üks intervjuueeritav mainis, et enamikes pankades on jätkusuutlikkuse valdkonna juhid pangaametniku taustaga, kes on omandanud CSR alased teadmised suuresti iseseisvalt, mistõttu kardetakse vähese kompetentsi tõttu strateegia välja töötamisel ja eesmärkide seadmisel eksida. Suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvad pangad loodavad siinjuures emaettevõtte toele ja sinna koondunud kompetentsile. Mõned pangad on kaasanud mõjuanalüüsiks ning strateegia välja töötamiseks ja eesmärkide seadmiseks ettevõtte väliseid eksperte. Väliste ekspertide kaasamine nõuab ettevõtte poolset finantsilist panust ning panga töötajate ajalist ressursi. Sellest lähtuvalt on oluline, et ettevõtte seaks jätkusuutlikkuse vallas omale ambitsioonid ning määraks, kui palju ressursse on nad valmis valdkonda panustama.

Enamike uuringus osalenud pankade juhtkonnad toetavad CSR valdkonda panustamist. Juhtkonna poolset toetust ilmestab ühe intervjueeritava poolt välja toodu, mille kohaselt on jätkusuutlikkus integreeritud ettevõtte tegevjuhi kolme kõige esimesse ja olulisemasse eesmärki: „Meil CEO ütleb ilusti, et tema sellisel KPI [*Key Performance Indicator*, tulemuseesmärk] kaardil on hunnik erinevaid KPIsid, aga kolm esimest on jätkusuutlikkus. Ja mitte viimased, vaid esimesed.“ Samas tõi üks intervjueeritav välja, et ta ootaks valdkonna edendamisel juhtkonna poolt suuremat aktiivsust ja huvi ning pidas väljakutseks seda, kuidas tõestada juhtkonnale ESG valdkonna olulisust ning kuidas pöimida ESG valdkonnaga seotud teemad ettevõtte juhtimisse. Intervjueeritav selgitas:

„See on jällegist üks väga suur väljakutse, kuidas sa suudad seda ideed maha müüa siis panga juhtkonnale ja nõukogule. Ideaalne maailm võiks olla ikkagi see, et kui sind juhtkond võtab tööle ESG inimesena, et siis sa ei pea neile midagi tõestama, et ESG on oluline, et nad ise nagu teadvustavad. Just väljakutse on see, et kuidas sa suudad nende juhtimisstiili pöimida ESG, et nad oma igapäevases tegevuses arvestaksid sellega. ... Aga ega paremat varianti ei olegi kui pidev suhtlus, pidev suhtlus, annad ülevaateid, kuidas on läinud, millised on perspektiivid.“

3.1.4. Aruande struktuuri koostamine ja andmete kogumine

Järgmisena palus töö autor intervjueeritavatel selgitada väljakutseid, millega pangad seisavad silmitsi aruande struktuuri koostamisel ja koostamiseks vajalike andmete kogumisel. Kestlikkuse aruande koostamisel on osad pangad aluseks võtnud GRI standardid ning lähtuvad struktuuris ja andmete avalikustamisel seal toodud nõuetest. GRI standardeid on eelistatud, sest tegemist on rahvusvaheliselt enim kasutatavate standarditega, mis on kohati tulevikku vaatavad ning võtavad arvesse CSRDst tulenevaid nõudeid, mis muutuvad kohustuslikuks mõne aasta pärast. Suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvad pangad lähtuvad aastaaruande osana oleva kestlikkuse aruande koostamisel regulatsioonidest tulenevatest nõuetest ning ei võta sealjuures aluseks GRI standardeid. Küll aga tuginevad rahvusvahelistele standarditele emaettevõtete poolt koostatavad kestlikkuse aruanded.

Selles etapis mainiti suurimate väljakutsetena üha suurenevat regulatiivset survet ning regulatsioonidele vastavust ja andmete kättesaadavust ning kvaliteeti. Erinevaid regulatsioone, millest pangad on kohustatud kestlikkuse alase aruandluse koostamisel lähtuma on mitmeid. Seetõttu on oluline erinevates direktiivides ja neis toodud nõuetes orienteeruda ning kogu nõutav teave korrektselt avalikustada. Üks intervjueeritav mainis aga, et erinevates regulatsioonides

toodud nõuded kipuvad korduma ning kui kõikidest nõuetest rida realt lähtuda, siis see tekitab aruandesse mitmeid kordusi: „...need nõuded on niimoodi kirjeldatud, et mitme koha peal peab nagu ennast kordama jälle. Et sama nõue ja natuke teise nurga alt. See tekitab meeletult neid lehekülgi sinna raportisse, mis tegelikult ei ole relevantsed.“

Üheks olulisemaks mõjuriks ja väljakutseks peavad pangad Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi CSRD. Kuigi direktiiv ise rakendub 2024. aasta aruandele, siis on osad pangad juba alustanud direktiivi mõju analüüsiga, et olla aegsasti kehtima hakkavate nõuetega kursis ning omada direktiivi jõustumisel kogu vajalikku andmestruktuuri. Ühe panga esindaja mainis, et nad plaanivad CSRD nõudeid rakendada juba 2023. aasta aruande koostamisel.

Andmete kättesaadavus on väljakutse, mida mainisid kõik pangad. Sealjuures eristati andmete kogumist ettevõtte siseselt ning väliselt ehk panga klientidelt. Ettevõtte sisemiste andmete kogumise osas pidasid mõned intervjueeritavad suurimaks takistuseks nõutavate andmete puudumist pangasüsteemides ning andmekvaliteedi parandamist. Ajalooliselt ei ole pankadel olnud vaja salvestada kõiki andmeid, mille avalikustamist nüüd nõutakse. Raporteeritavate andmete saamiseks on osad pangad puuduvaid andmeid välistest andmebaasidest ostnud. Uute andmete pangasüsteemi salvestamisel peeti väljakutseks ka andmeväljade tekitamist, sest see nõuab arendusressurssi, mis on pankades suure hulga regulatiivsete arenduste tõttu niigi piiratud. Samuti toodi uute andmete kogumisel ja arvutamisel välja ebakindlust numbrite õigsuses. Intervjueeritav selgitas:

„Ja siis oli vaja meil organisatsiooni ka harjutada või nendega ära harjutada, sest mõned numbrid ja tulemused olid nagu sellised, mis olid meie jaoks ootamatud või teistmoodi või me ei uskunud või miks. Et siis me nagu mitu sellist ringi pidime läbi käima, veel otsima, aga mis me konkurendid on selles valdkonnas raporteerinud ja kas nad üldse raporteerivad ja kas meie ka peaks välja minema. Nagu see diskussioon, et me oleme täiesti kindlad ja tunneme end mugavalt, kui me avalikustame mingisuguseid numbreid, mida me enne pole näinud, et see võttis aega. Et see võttis meil kohe suisa ma ütles, et kaks-kolm kuud aega, pani lisaks meie kogu protsessile juurde lihtsalt see numbritega kohanemine. ... Me nagu põhimõtteliselt tänu sellele ebakindlusele arvutasime veel teise meetodiga ja uuesti üle kõik oma arvud ka ja siis sisemine audit vaatas ka veel üle. See andmete ja enesekindlustuse tõstmine oli selline hästi suur teema.“

Klientidelt kogutavate andmete osas peetakse suurimaks väljakutseks seda, et pankadel ei ole võimalik täita neile kehtima hakkavaid avalikustamise nõudeid, sest andmeid, mille avalikustamist regulatiivsel tasandil nõutakse, ei eksisteeri. Regulasiivsetest nõuetest lähtuvalt peavad pangad mõõtma ja avalikustama oma investeerimis- ja finantseerimisportfellist tulenevad emissioonid. Selleks, et krediitiasutused saaksid informatsiooni korrektselt avalikustada on nad kohustatud seda küsima oma klientidelt, kes aga suuremas jaos ei ole veel seadusest tulenevalt kohustatud valdkonnale tähelepanu pöörama. Investeerimis- ja laenuportfellist tulenevate emissioonide korrektseks mõõtmiseks peavad pangad oma kliente survestama. Intervjueeritav tõi siinjuures paralleeli rahapesu tõkestamise valdkonnaga, kus samuti on pankadele pandud olulised kohustused:

„Kogu see regulatoorne maatriks ongi tegelikult hästi kehvasti üles ehitatud, et väga sarnaselt AMLile [*Anti Money Laundering*, rahapesu tõkestamine] on pandud surve politseid mängida pankadele. Sina pead juba kõige esimesena hakkama avalikustama, praktiliselt enda äritegevuse nagu alati tõmbama kogu maailma ees, aga sul endal ei ole tegelikult seda datat [andmeid], et seda teha ja siis vaata ise, kuidas sa need andmed nagu kokku saad ja suuresti sa hakkad neid andmeid küsima klientidelt, kes täna veel võib olla selle ESGga otseselt ei tegelegi ja veel enam nad ennast adekvaatselt ei mõõda. Niiet see on sinu enda teha siis, et kuidas sa need andmed nagu kokku saad, et nõuetele vastavalt lõpuks üldse midagi raporteerida.“

Klientide survestamiseks ja suunamiseks on mitmed pangad pannud finantseerimistingimused sõltuvusse kliendi CSR alasest tegevusest ning pakuvad jätkusuutlikuse valdkonda panustavatele klientidele näiteks madalamat laenu intressimäära. Intervjuude käigus mainiti ka, et tulevikus ei pruugi pangad üldse finantseeringut pakkuda, kui ettevõtte CSR valdkonnale tähelepanu ei pööra.

Pangad küsivad klientidelt CSR alast teavet erinevas mahus. Liigse teabe küsimine võib pangale lõppeda kliendist ilma jäämisega, sest suundutakse konkurendi juurde, kes küsib vähem teavet või ei tee seda üldse. Sellest lähtuvalt tegi intervjueeritav ettepaneku, et pangad võiksid klientidelt ESG alase teabe küsimiseks töötada välja ühtse vormi. See aitaks vältida liigse informatsiooni küsimist ning seeläbi säilitada konkurentsivõimet. Teabe küsimisega kaasnevaks väljakutseks peavad pangad klientide, eelkõige juriidiliste isikute, suhteliselt madalat teadlikkust.

Andmete avalikustamisega seotud väljakutsete leevendamiseks peaksid juriidilised isikud, eelkõige suurettevõtted, hakkama pankade hinnangul enda jalajälge adekvaatselt mõõtma ja

avalikustama ning tegema seda lähtuvalt ühtsetest standarditest. Samas mainis intervjueeritav, et panga vaatest ei ole oluline, millistele raamistikele tuginevalt kliendid oma tegevuse mõju mõõdavad, vaid määravaks saab see, et ettevõtte teeksid esimese sammu ning hakkaksid seda mõõtma ja avalikustama. Kestlikkuse aruande koostamisel on veel üpris palju paindlikkust ning see võimaldab ettevõtetel ühtede andmete puudumisel asendada need hõlpsalt mõne teise numbrilise näitajaga, tõdes teine intervjueeritav.

3.1.5. Aruande sisu koostamine ja viimistlemine

Järgmisena palus töö autor intervjueeritaval kirjeldada väljakutseid aruande sisu koostamisel ja viimistlemisel. Siinjuures mainiti väljakutsetena ettevõtte sisest tööjaotust raporti koostamisel, ebakindlust aruande sisule kehtivate nõuete täitmisel, aruande sisu kvalitatiivset kirjeldamist ning aruande sisu osas juhendmaterjalidega vastavuses olemist. Enamikes uuringus osalevatest pankadest on kestlikkuse aruandlus osa aastaaruandest. Aastaaruande koostamine on pankades finantsosakonna vastutus, kuid sisend CSR alase teabe osas koondatakse erinevatelt osapooltelt üle organisatsiooni ning seda koordineeritakse enamasti jätkusuutlikkuse valdkonna ekspertide poolt. Osad intervjueeritavad mainisid väljakutsena erinevatelt osapooltelt koondatud info terviklikku kokku juhtimist ning selle integreerimist aastaaruandesse. Suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvad krediitiasutused tõid siin etapis sisse Baltikumi mõõtme. Nimelt soovitakse kestlikkuse aruande struktuur ja sisu ning visuaal hoida võimalusel Balti riikides sarnased ning see lisab aruande koostamise keerukust.

Teisalt toodi siin etapis välja ebakindlust aruande sisule kehtivate nõuete täitmise osas. Erinevaid regulatsioone ja neist tulenevaid nõudeid aruande sisu osas on mitmeid ning nende arv ajas üksnes kasvab, mistõttu ei ole pankadel kindlust, et kogu nõutav teave saab aruandes korrektselt kajastatud. Väljakutsena mainiti ka seda, kuidas kogu oluline sisu kvalitatiivselt kirja panna ning kuidas kirja pandut mõõta ja faktiliselt tõestada ning eesmärgistada. Üks intervjueeritav ütles, et nende ettevõttes tutvus viimase kestlikkuse aruandega enne selle avalikustamist laiem ring töötajaid, sest see andis ettevõttele kindlama tunde aruande sisu osas. Teine intervjueeritav mainis, et neil on samuti plaanis järgmise aruande koostamisel see laiemale ringile töötajatele tutvumiseks saata.

Samuti mainiti väljakutsena otsustuskohta, et kas ettevõtte tingimata saab ja soovib kõikide juhendmaterjalidest tulenevate sisuliste nõuetega kooskõlas olla. Intervjueeritav tõi näiteks välja, et nende ettevõtte on langetanud teadliku otsuse mõningaid nõudeid mitte järgida:

„GRI nõuab ju erinevaid KPIsid numbrites osas, näiteks palgavahe. Meil olid pikad diskussioonid sellel teemal, et kas me seda palgavahet tahame avalikustada või mitte. See on meie ettevõtte mõistes konfidentsiaalne info ja me ei taha. ... Et noh võib olla need olid need väljakutsed, et ka olla julge ja et me ei pea nagu iga üksiku standardiga kooskõlas olema, et mõndadel on meil ka strateegilised põhjused, et miks me midagi ei avalikusta.“

3.1.5. Aruande avalikustamine ja kommunikatsioon

Aruande avalikustamise ja kommunikatsiooni etapis mainisid pangad, et neil ei ole CSR teabe avalikustamise osas eraldi kommunikatsiooni plaani. Seda peamiselt põhjusel, et kestlikkuse aruanne on enamikes pankades osa aastaaruandest ning selle aktsionäridele avalikustamiseks on ettevõttel oma avakava ning tegevusplaan.

Üks intervjuueritav tõi välja, et CSR alaste tegevuste ja teabe kommunikatsioon on tundlik teema, sest nad tunnevad hirmu, et nende tegevusi võidakse sildistada „rohepesuna“. Samuti tõdeti, et praegu peetakse olulisemaks keskenduda valdkonna sisulisele arendamisele kui kommunikatsiooni tegevustele: „... kommunikatsioon on justkui alles tagataustal, et see on nagunii selline teema, kus tundub on vaja sisse panustada, mitte hetkel praegu sellele kommunikatsioonile niivõrd.“

Samas toodi välja, et olulisemate CSR alaste saavutuste korral avalikustavad enamik uuringus osalenud pankasid pressiteate või lisavad positituse sotsiaalmeediasse. Üks suuremasse pangandusgruppi kuuluv pank mainis väljakutset seoses aruande avaldamise ajaga. Nimelt avaldatakse kohalik aastaruanne varem kui emaettevõtte avalikustab kogu grupi aastaaruande ning eraldiseisva kestlikkuse aruande, mistõttu ei ole kohaliku aastaaruandega koos võimalik põhjalikumalt jätkusuutlikkuse alast teavet avalikustada.

3.1.6. Õpikohad ja täiendavad väljakutsed

Õpikohtade ja edasise tegevuskava osas tõdes ekspert, et iseenda tegevuste tagasiulatuva analüüsimisega tegeletakse, kuid sellest enam keskendutakse valdkonna laiemale analüüsimisele, eesmärgiga mõista turu parimaid praktikaid. Teine intervjuueritav tõi välja, et märgib jooksvalt üles murekohad, mis aruande koostamisel tekkisid ning kohendab järgmistel kordadel vastavalt praktikaid. Õpikohtade osas peeti oluliseks teiste oma ala ekspertide ning kolleegidega suhtlemist.

Samuti mainis üks intervjuueeritav, et nad on õpikohti arvesse võttes aruande koostamise protsessi ettevõtte siseselt sel aastal efektiivistanud ning plaanivad mõningaid muudatusi rakendada ka järgmise aruande koostamisel. Väljakutseid selles etapis ei mainitud.

Järgmisena palus töö autor kirjeldada väljakutseid, mida eelneva vestluse käigus ei olnud veel mainitud. Siinjuures toodi välja murekoht seoses ekspertide ja audiitorite puudumisega, kes oleksid Eestis pädevad sarnaselt finantsaruannetele hindama ja auditeerima kestlikkuse aruandeid. Auditeerimine annaks aruande koostajale kindluse selle õigsuse osas. Magistritöö autor on arvamusel, et kuna tegemist on kiiresti areneva valdkonnaga, siis on vastava pädevuse tekkimine üksnes aja küsimus.

Täiendavate väljakutsetena mainiti veel huvigruppide kaasamist ja nende teadlikkuse tõstmist. Huvigruppide osas viidati siin nii pankade töötajatele, kellest osad ei mõista rohepöörde olulisust, kui ka klientidele. Mitmed intervjuueeritavad peavad oluliseks teha pidevat teavitustööd ja tõsta seeläbi kolleegide ja klientide teadlikkust. Üks intervjuueeritav mainis, et pangad peaksid teadlikkuse tõstmiseks jõud ühendama. Samuti peaks teavitustööd tegema ning ettevõtete kliimaeesmärke defineerida aitama Eesti riik, sest tegemist on keerulise teemaga, milles ilma toeta on väikese ja keskmise suurusega ettevõtetel raske orienteeruda. Magistritöö autor on arvamusel, et eesmärgi saavutamiseks peavad erinevad osapoolsed tegema koostööd ning tegelema süsteemse ja järjepideva teadlikkuse tõstmisega.

Viimasena palus töö autor selgitada väljakutseid, mis ekspertide arvates lähiajal lisandumas on. Siinjuures mainiti samuti huvigruppide kaasatust ning andmetega seonduvat. Lisaks juba eelnevalt kirjeldatud andmete kogumisele ja kättesaadavusele toodi välja ka suutlikkust andmeid töödelda ja analüüsida.

Andmetega seonduvat (üha suurenev raporteeritavate andmete hulk, andmete kättesaadavus, kvaliteet, suutlikkus andmeid töödelda ja analüüsida jne) peeti ka üheks kõige kriitilisemaks väljakutseks. Teise kriitilise väljakutsena mainiti aruande vastavusse viimist uute regulatiivsete nõuetega, näiteks CSRDga, ning investeerimis- ja finantseerimisportfelli emissioonide mõõtmist olukorras, mil klientidel endil puudub arusaam ja teadmine oma tegevuse mõjust. Investeerimis- ja finantseerimisportfelli emissioonide mõõtmisel toodi kriitilisena välja ka ühtset ajakava puudutavate juhiste puudumist Euroopa Parlamendi ja nõukogu poolt. Samuti mainiti kriitilise

väljakutsena valdkonna kiiret arengut ja selle valguses hirmu suures infovoos mitte märgata olulisi nüansse.

3.2. Uuringu järelused

Käesoleva magistr töö praktilises osas viis autor läbi intervjuud viie Eestis tegutseva panga esindajatega. Intervjuude eesmärk oli välja selgitada väljakutsed, millega pangad kestlikkuse aruandluse koostamisel silmitsi seisavad. Tabelisse 1 on töö autor koondanud ülevaatlilikult väljakutsed, mida intervjuueeritavad aruande koostamise erinevates etappides mainisid ning mis on põhjalikumalt kirjeldatud töö alajaotistes 3.1.2 kuni 3.1.6.

Tabel 1. Väljakutsed kestlikkuse aruande koostamise erinevates etappides

Aruande etapp	Väljakutsed
Eesmärkide seadmine ja strateegia välja töötamine	<ul style="list-style-type: none"> välisest keskkonnast tingitud ebakindlus eesmärkide seadmisel ettevõtte sisene vähene kompetents juhtkonna poolse suurema huvi ootus erinevate algatustega liitumisel võetavate kohustuste sisu ja ulatuse mõistmine
Struktuuri koostamine ja andmete kogumine	<ul style="list-style-type: none"> suurenev regulatiivne surve ja regulatsioonidele vastavus andmete kättesaadavus ja kvaliteet, sh investeerimis- ja finantseerimisportfelli emissioonide mõõtmine
Sisu koostamine ja viimistlemine	<ul style="list-style-type: none"> ettevõtte sisene tööjaotus aruande koostamisel ebakindlus aruande sisule kehtivate nõuete täitmisel sisu kvalitatiivne kirjeldamine strateegilised otsused juhendmaterjalidega vastavuses olemiseks
Avalikustamine ja kommunikatsioon	<ul style="list-style-type: none"> aastaruande ja kestlikkuse aruande ajakava mitte kattumine
Õpikohad ja täiendavad väljakutsed	<ul style="list-style-type: none"> ekspertide ja audiitorite puudumine, kes oleksid Eestis pädevad aruande sisu õigsust kontrollima huvigruppide kaasamine ja nende teadlikkuse tõstmine jätkusuutlikkuse alase teabe läbiv integreerimine aastaruandesse

Allikas: autori koostatud töö raames läbi viidud intervjuude põhjal

Intervjuudest joonistus välja, et erinevates pankades esinevad väljakutsed sõltuvad sellest, millises CSR arenguetapis pank parasjagu on. Kui pank on alles alustanud kestlikkuse aruandluse

koostamisega, siis puutub ta kokku mõnevõrra erinevate väljakutsetega kui need pangad, kes on teavet põhjalikumalt avalikustanud juba mitu aastat.

Samuti saab mõjurina välja tuua ettevõtte organisatsioonilist kuuluvust. Intervjuudest ilmnas, et väljakutsed olid sarnasemad suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvates ettevõtetes ning mõnevõrra erinevad kohalikul tasandil tegutsevates pankades. Samas oli ka väljakutseid, mis olid ettevõtete ülesed ning mida mainisid kõik pangad, näiteks regulatiivsete nõuete üha suurenev hulk, raporteeritavate andmete kättesaadavus ning huvigruppide teadlikkuse tõstmine kestliku arengu teemadel.

Kõige kriitilisemate väljakutsetena nimetasid intervjuueeritavad:

- aruandes avalikustatavate andmetega seonduvat;
- investeerimis- ja finantseerimisportfelli emissioonide mõõtmist olukorras, mil klientidel endil puudub arusaam ja teadmine oma tegevuse mõjust;
- valdkonna kiiret arengut ja selle valguses hirmu suures infovoos mitte märgata olulisi nüansse.

Autori arvates tulenevad mitmed väljakutsed, mida intervjuude raames mainiti ning millega pangad silmitsi seisavad, läbimõtlematult kehtestatud regulatiivsetest nõuetest. Intervjuude käigus tõdesid samuti mitme panga esindajad, et aruandluskohustus on regulaatorite poolt üles ehitatud läbimõtlematult ning viisil, mil pankadel ei ole võimalik regulatsioonidest tulenevaid nõudeid täita ja teavet nõutud kujul avalikustada.

Töö autori hinnangul on kestlikkuse aruandluse näol tegemist kiiresti areneva valdkonnaga, mis on hetkel aga teekonna alguses. Intervjuueeritavate arvamusel kohaselt võtab peamiste regulatiivsete nõuete paika saamine veel kuni viis aastat ning kuni selle ajani on kestlikkuse aruandlus justkui „metsik lääs“, kus nõuete rakendamiseks on piisavalt paindlikkust ning igaüks toimetab vastavalt oma parema äranägemise järgi. Nõuete kiire muutumine tekitab väljakutseid kompetentsi säilimise ja pideva arengu osas. Tulevikku vaatavalt on pankade üheks suurimaks väljakutseks viia aruandlus vastavusse CSRDga.

Intervjuudest jäi kõlama, et pankade ülim eesmärk on integreerida CSR kõikidesse ettevõtte protsessidesse ning seeläbi jõuda tulemini, mil kestlikkuse aruanne oleks terviklikult integreeritud aastaaruandesse, mitte välja toodud selle ühe teemaplokina.

KOKKUVÕTE

Pangandussektor mängib võtmerolli kestliku arengu tagamisel, sest pankade võimuses on suunata finantskapitali jätkusuutlikumate lahenduste suunas. Seetõttu on pankadele erinevate huvigruppide poolt kõrgendatud ootused avalikustada informatsiooni oma ühiskondliku panuse kohta. Eelnevalt on uuritud pankade poolt teabe avalikustamist erinevate tahkude alt, kuid autor ei suutnud tuvastada uuringut, mis oleks keskendunud kestlikkuse aruandluse koostamisega kaasnevate väljakutsete välja selgitamisele. Pankade olulisus jätkusuutlikkuse valdkonda panustamisel ning eelnevate uurimustööde puudumine olid ajendiks magistritöö teema valikul.

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada väljakutsed, millega Eestis tegutsevad pangad seisavad silmitsi kestlikkuse aruandluse koostamisel. Töö eesmärgi saavutamiseks viis autor läbi kvalitatiivse uuringu, mille raames intervjueris viie Eestis tegutseva panga esindajaid. Poolstruktureeritud intervjuude aluseks oli töö autori poolt koostatud seitsmest küsimusest koosnev küsimustik.

Uuringu tulemustest selgus, et väljakutseid, millega pangad kestlikkuse aruande koostamisel silmitsi seisavad erinevad organisatsiooniti ning sõltuvad sellest, millises ühiskondliku vastutuse arenguetapis pank parasjagu on. Samuti joonistus intervjuude tulemina välja selge muster, et väljakutsed sõltuvad ettevõtte organisatsioonilisest kuuluvusest. Väljakutsed on sarnasemad suurematesse pangandusgruppidesse kuuluvates ettevõtetes ning mõnevõrra erinevad kohalikul tasandil tegutsevates pankades. Samas oli ka sektoriüleseid väljakutseid, mida mainisid mitme panga esindajad. Näiteks regulatiivsete nõuete üha suurenev hulk, raporteeritavate andmete kättesaadavus ning huvigruppide teadlikkuse tõstmine kestliku arengu teemadel.

Kõige kriitilisemad väljakutsed pankade jaoks on seotud valdkonna kiire arenguga, aruandluse koostamiseks vajalike andmete koondamise ning investeerimis- ja finantseerimisportfelli emissioonide mõõtmisega. Autori arvates tulenevad mitmed väljakutsed läbimõtlematult kehtestatud regulatiivsetest nõuetest, mistõttu ei ole neile kiiret lahendust ning need jäävad turuosalisi saatma veel mitu aastat.

Mitmed intervjuude raames mainitud väljakutsed on ettevõtete spetsiifilised ja sõltuvad sellest, millises ühiskondliku vastutuse etapis pank parasjagu on. Seetõttu on töö autoril keeruline anda kõikidele pankadele sobivaid soovitusi väljakutsete ületamiseks. Siiski annab autor mõned soovitusel, mida pangad võiksid valdkonna edendamiseks ja väljakutsete kõrvaldamiseks ühiselt teha:

- jagada omavahel praktilist kogemust;
- planeerida ühiseid tegevusi erinevate huvigruppide teadlikkuse tõstmiseks;
- adresseerida ühiselt seadusandjale regulatsioonidest tulenevaid murekohti ning paluda teatud klauslite rakendamiseks konkreetsemaid suuniseid.

Tulevaste uuringute raames võiks magistritööd edasi arendada keskendudes kestlikkuse aruandlusega kaasnevate väljakutsete kaardistamisele mõne teise riigi pangandussektoris. See annaks ülevaate sellest, kas kaardistatud väljakutsed on omased üksnes Eestis tegutsevatele pankadele või on need pangandussektori ülesed. Samuti saab tööd edasi arendada, viies sarnase uuringu läbi mõnes teises sektoris tegutsevate ettevõtete hulgas. Selle tulemina saab järeldada, kas käesoleva töö raames kaardistatud väljakutsed on omased üksnes pangandussektorile või seisavad samade kitsaskohtadega silmitsi ka teistes sektorites tegutsevad ettevõtted. Uurimustööd on võimalik ka laiendada, keskendudes kaardistatud väljakutsete osas lahenduste leidmisele.

Töö autor peab tulevaste uurimustööde valguses oluliseks mainida, et kestlikkuse aruandluse näol on tegemist kiiresti areneva valdkonnaga, kus väljakutsed on pidevas muutumises, mistõttu ei pruugi tulevaste uurimustööde tulemusi käesolevaga saada üks ühele kõrvutada. Samuti võivad tulemused erineda sõltuvalt intervjuueeritavate kogemustest, arvamustest ja hinnangutest.

SUMMARY

CHALLENGES IN THE PREPARATION OF SUSTAINABILITY REPORTING BASED ON THE EXAMPLE OF THE ESTONIAN BANKING SECTOR

Evelin Koplímäe

The banking sector plays a key role in achieving sustainable development goals because it's in their power to direct financial capital toward more sustainable solutions by deciding which projects they finance or where they invest in. Therefore, banks have high expectations from various stakeholders to disclose the information about their sustainability contribution.

Previously the disclosure of information by banks has been studied from different aspects but the author could not identify a study that would have focused on identifying the challenges that banks are facing when preparing the sustainability reports. Therefore the aim of the Master's thesis is to identify the challenges that Estonian banking sector is facing in the preparation of sustainability reporting. To achieve the goal, the following research questions was raised by the author:

1. work through theoretical literature and provide an overview of the development and nature of corporate social responsibility and social responsibility in the banking sector;
2. describe the main principles and frameworks to prepare sustainability reports;
3. conduct interviews with representatives of banks operating in Estonia, analyze the results and identify the challenges that banks are facing while preparing sustainability reports.

The Master's thesis is divided into three chapters. The first chapter is based on existing literature, standards and former researches. In the first chapter the author explains the development and nature of sustainability and gives an overview about the sustainability in banking sector and sector's importance to foster the area. In addition the main principles and frameworks for the sustainability reports are described and overview is given about the previous researches in banking sector. In the second chapter the author explains the research methods and objects. The third chapter of the thesis describes the results.

The aim of the Master's thesis is to identify the challenges that banks operating in Estonia are facing while preparing the sustainability reports. To achieve the goal, the author conducted a qualitative research by interviewing representatives of five largest Estonian banks. Semi-structured interviews were held based on questionnaire prepared by the author.

The results of the research revealed that the challenges faced by banks depend on the level of development of social responsibility the bank is currently at and therefore differs from bank to bank. Also as a result of the interviews, a clear pattern was drawn that the challenges depend on the organizational affiliation of the bank. The challenges were more similar in companies belonging to larger banking groups and a bit different in those banks who are operating on local level. At the same time there were also challenges mentioned by several market participants, such as the increasing number of regulatory requirements, the availability of the data that is needed for the reporting and raising the awareness of various stakeholders on sustainable development issues.

The most critical challenges for banks are related with fast development of sustainability area, the aggregation of data required for the reporting and the measurement of investment and financing portfolio emissions. In author's opinion several challenges mentioned is caused by the legislator, which is why there is no quick solution to solve them and therefore banks will have to face those for several years.

Several challenges mentioned in the interviews are specific to companies and depend on the level of social responsibility the bank is currently at. Therefore it's difficult for the author to give specific recommendations to overcome the challenges. However, the author recommends few things that banks could do together to advance the area and eliminate the challenges:

- share practical experience with each other;
- plan joint activities to raise the awareness of various stakeholders;
- jointly address concerns arising from the regulations to the legislator and ask for more specific guidelines for the implementation of certain clauses.

The Master's thesis could be further developed by identifying the challenges that banks are having in some other country or region. This would give an understanding if the challenges mapped by the author are specific only to Estonian banking sector or also applicable for banks operating in other countries. The thesis could be also expanded by researching the challenges among companies operating in some other sector. As a result it can be concluded if mapped challenges are unique

only to banking sector or other sectors has the same concerns. It's also possible to expand the research by focusing on finding solutions to the mapped challenges.

The author on the Master's thesis considers it important to mention that sustainability reporting is a rapidly developing area where the challenges are constantly changing, so the results of future researches may not be compared one by one with the results of this Master's thesis. Also the results may vary depending on the experience, opinions and judgements of the interviewees.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Agudelo, M. A. L., Johannsdottir, L., & Davidsdottir, B. (2019). A literature review of the history and evolution of corporate social responsibility. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 4(1), 2-23.

<https://doi.org/10.1186/s40991-018-0039-y>

AudS RT I, 13.05.2021, 3, § 13.

Berniak-Woźny, J., & Wójcik-Jurkiewicz, M. (2021) The impact of the NFI Directive on the scope and quality of financial institutions' CSR reporting – the case of Polish Banking sector. *WSEAS TRANSACTIONS on BUSINESS and ECONOMICS*, 18, 780-793.

<https://doi.org/10.37394/23207.2021.18.74>

Bowen, H. R. (1953). *Social Responsibilities of the Businessman* (New ed). University of Iowa Press.

Branco, M. C., & Rodrigues, L. L. (2006). Communication of corporate social responsibility by Portuguese banks: A legitimacy theory perspective. *Corporate Communications: An International Journal*, 11(3), 232-248.

<https://doi.org/10.1108/13563280610680821>

Branco, M. C., & Rodrigues, L. L. (2008). Social responsibility disclosure: A study of proxies for the public visibility of Portuguese banks. *The British Accounting Review*, 40(2), 161-181.

<https://doi.org/10.1016/j.bar.2008.02.004>

Burchell, J., & Cook, J. (2006). It's good to talk? Examining attitudes towards corporate social responsibility dialogue and engagement processes. *Business Ethics: A European Review*, 15(2), 154-170.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-8608.2006.00439.x>

Business for Social Responsibility. (2020, November) *Five Steps to good Sustainability Reporting. A Practical Guide for Companies*. Kasutatud 30. oktoober 2022

<https://www.millicom.com/media/4318/bsr-five-steps-good-sustainability-reporting.pdf>

Carroll, A. B. (1979). A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance. *The Academy of Management Review*, 4(4), 497-505.

<https://doi.org/10.2307/257850>

Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39-48.

[https://doi.org/10.1016/0007-6813\(91\)90005-G](https://doi.org/10.1016/0007-6813(91)90005-G)

- Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility: Evolution of Definitional Construct. *Business & society*, 38(3), 268-295.
<https://doi.org/10.1177/000765039903800303>
- Coop Pank AS aastaruanne 2021.
- Davis, K. (1960). Can Business Afford To Ignore Social Responsibilities? *California Management Review*, 2 (3), 70-76.
<https://doi.org/10.2307/41166246>
- Denny, E., & Weckesser, A. (2022). How to do qualitative research? *An International Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 129(7), 1166-1167.
<https://doi.org/10.1111/1471-0528.17150>
- Dogarawa, A. B. (2006). *An Examination of Ethical Dilemmas in the Nigerian Banking Sector*. Kasutatud 8. oktoober 2022 <https://doi.org/10.2139/ssrn.1621054>
- Eesti Pank. (2022). *Eesti süsteemiselt oluliste krediidasutuste määramine ja puhvrimäärad 2022. aastal*. Kasutatud 28. detsember 2022
https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/files/Finantsstabiilsus/susteemseltoluline/osiide_hindamine_2022_est.pdf
- Eisenhardt, K. M. (1989). Building Theories from Case Study Research. *The Academy of Management Review*, 14(4), 532-550.
<https://doi.org/10.2307/258557>
- Elkington, J. (1998). Partnership from Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st-Century Business. *Environmental Quality Management*, 8(1), 37-51.
<https://doi.org/10.1002/tqem.3310080106>
- European Central Bank. (2020). *Guide on climate-related and environmental risks. Supervisory expectations relating to risk management and disclosure*. Kasutatud 24. oktoober 2022
<https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.202011finalguideonclimate-relatedandenvironmentalrisks~58213f6564.en.pdf>
- European Central Bank. (2022). *2022 climate risk stress test*. Kasutatud 24. oktoober 2022
https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.climate_stress_test_report.20220708~2e3cc0999f.en.pdf
- European Commission Regulation COM (2011) 681 final of 25th of October 2011 establishing a renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social responsibility, art 3 p 1.
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/95/EL, 22. oktoober 2014, millega muudetakse direktiivi 2013/34/EL seoses mitmekesisust käsitleva teabe ja muu kui finantsteabe avalikustamisega teatavate suurettevõtjate ja kontsernide poolt, ET L 330/1, 15.11.2014, p 6, p 21, art 1 p 1.
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2013/34/EL, direktiivi 2004/109/EÜ, direktiivi 2006/43/EÜ ja määrust (EL) nr 537/2014 seoses äriühingute kestlikkusaruandlusega, 21.4.2021.

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/2088, 29. november 2019, mis käsitleb jätkusuutlikkust käsitleva teabe avalikustamist finantsteenuste sektoris, ET L 317/1, 9.12.2019.
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2020/852, 18. juuni 2020, millega kehtestatakse kestlike investeeringute hõlbustamiseks raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2019/2088, ET L 198/13, 22.6.2020.
- Euroopa roheline kokkulepe.* (2022). Euroopa Ülemkogu. Euroopa Liidu Nõukogu. Kasutatud 9. oktoober 2022 <https://www.consilium.europa.eu/et/policies/green-deal/>
- Finantsinspeksioon. (2022). *Turuosaliste register. Eesti krediidasutused.* Kasutatud 15. oktoober 2022 <https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit-0/pangandus-ja-krediit/krediidasutused/eesti-krediidasutused>
- Flick, U. (2006). *An Introduction to qualitative research.* Sage Publications.
- Garriga, E., & Mele, D. (2004). Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the Territory. *Journal of Business Ethics*, 53, 51-71. <https://doi.org/10.1023/B:BUSI.0000039399.90587.34>
- Global Reporting Initiative. (2022). *Consolidated Set of the GRI Standards.* Kasutatud 24. oktoober 2022 <https://www.globalreporting.org/how-to-use-the-gri-standards/gri-standards-english-language/>
- Gutnitsenko, K. (2018). Ühiskondlik vastutus ja aruandlus toitlustusvaldkonnas (Tallinna restoranide näitel) [Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu. <https://digikogu.taltech.ee/et/Item/20b4063f-4c09-483e-833c-cd00731abb1f>
- Hahn, R., & Kühnen, M. (2013). Determinants of sustainability reporting: a review of results, trends, theory, and opportunities in an expanding field of research. *Journal of Cleaner Production*, 59, 5–21. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.07.005>
- Hammarberg, K., Kirkman, M., & Lacey S. de. (2016). Qualitative research methods: when to use them and how to judge them. *Human Reproduction*, 31(3), 498–501. <https://doi.org/10.1093/humrep/dev334>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta.* Medicina.
- International Integrated Reporting Framework. (2022). *Integrated Reporting Framework.* Kasutatud 9. oktoober 2022 <https://www.integratedreporting.org/resource/international-ir-framework/>
- International Organization for Standardization. (2022). *ISO 26000 Social responsibility.* Kasutatud 9. oktoober 2022 <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>

- Jeucken, M. H. A. (2001). *Sustainable Finance and Banking: The Financial Sector and the Future of the Planet* (1st ed). Earthscan Publications Ltd.
- Jeucken, M. H. A., & Bouma, J. J. (1999). The Changing Environment of Banks. *Greener Management International*, 27, 21-35.
- Jin, K. G., Drozdenko, R., & DeLoughly, S. (2013). The Role of Corporate Value Clusters in Ethics, Social Responsibility, and Performance: A Study of Financial Professionals and Implications for the Financial Meltdown. *Journal of Business Ethics*, 112, 15-24.
<https://doi.org/10.1007/s10551-012-1227-4>
- Jones, T. M. (1980). Corporate Social Responsibility revisited, redefined. *California Management Review*, 22(3), 59-67.
<https://doi.org/10.2307/41164877>
- Jõgibert, A. (2015). Ettevõtte sotsiaalse vastutuse avalikustamise tase Eesti edukaimate ettevõtete näitel ning selle seotus finantstulemustega [Bakalaureusetöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/24775d4a-44b0-4f7d-958c-72b4899c2a23>
- Khan, Md. H. U. Z. (2010). The effect of corporate governance elements on corporate social responsibility (CSR) reporting: Empirical evidence from private commercial banks of Bangladesh. *International Journal of Law and Management*, 52(2), 82– 109.
<https://doi.org/10.1108/17542431011029406>
- Kiliç, M. (2016). Online corporate social responsible (CSR) disclosure in the banking industry: Evidence from Turkey. *International Journal of Bank Marketing*, 34(4), 550-569.
<https://doi.org/10.1108/IJBM-04-2015-0060>
- Kumar, K., & Prakash, A. (2020). Managing sustainability in banking: extent of sustainable banking adaptations of banking sector in India. *Environment, Development and Sustainability*, 22, 5199-5217.
<https://doi.org/10.1007/s10668-019-00421-5>
- Kõiv, K. (2020). Ettevõtte sotsiaalse vastutuse rakendamine (PwC Eesti ettevõtete näitel) [Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/d160c10d-321b-4719-9ffd-add41aa6a8ee>
- Laidroo, L., & Sokolova, M. (2015). International banks' CSR disclosures after the 2008 crisis. *Baltic Journal of Management*, 10(3), 270-294.
<https://doi.org/10.1108/BJM-08-2014-0128>
- Laidroo, L., & Ööbik, U. (2014). Banks' CSR disclosures – headquarters versus subsidiaries. *Baltic Journal of Management*, 9(1), 47-70.
<https://doi.org/10.1108/BJM-05-2013-0091>
- Lantos, G. P. (2001). The boundaries of strategic corporate social responsibility. *The Journal of Consumer Marketing*, 18(7), 595-632.
<https://doi.org/10.1108/07363760110410281>

- Lee, M.-D. P. (2008). A review of the theories of corporate social responsibility: Its evolutionary path and road ahead. *International Journal of Management Reviews*, 10(1), 53-73.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2007.00226.x>
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Intervjuu. Kasutatud 30. oktoober 2022
<https://samm.ut.ee/intervjuu>
- LHV Group AS konsolideeritud aastaaruanne 2021.
- Lilleväli, U. (2021, Veebruar). *Vastutustundlikkus Eesti panganduses 2021. Eesti pankade äritegevuse vastutustundlikkuse hindamine ja võrdlus*. Kasutatud 20. september 2022
<https://www.estwatch.ee/wp-content/uploads/2021/01/Vastutustundlikkus-Eesti-panganduses-2021.pdf>
- Lissejenko, J. (2015). Ettevõtte sotsiaalne vastutus Eesti väikese suurusega ettevõtetes [Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/2d33fe96-bb28-4096-932a-86286de778f3>
- Luminor Bank AS aastaaruanne 2021.
- Lõhmus, R. (2015). Sotsiaalse vastutuse alase teabe kajastamine Euroopa pangandusgruppide veebilehtedel [Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/c4346cd2-9ed1-484d-b656-7a3f9a7f171d>
- Maon, F., Lindgreen, A., & Swaen, V. (2009). Designing and Implementing Corporate Social Responsibility: An Integrative Framework Grounded in Theory and Practise. *Journal of Business Ethics*, 87, 71-89.
<https://doi.org/10.1007/s10551-008-9804-2>
- Maqbool, S., & Zameer, M. N. (2018). Corporate social responsibility and financial performance: An empirical analysis of Indian Banks. *Future Business Journal*, 4(1), 84-93.
<https://doi.org/10.1016/j.fbj.2017.12.002>
- Marrewijk, M. van. (2003). Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between Agency and Communion. *Journal of Business Ethics*, 44, 95-105.
<https://doi.org/10.1023/A:1023331212247>
- McGuire, J. W. (1963). *Business and society*. McGraw-hill.
- Net-Zero Banking Alliance*. (2022). The United Nations Environment Programme Finance Initiative. Kasutatud 18. detsember 2022
<https://www.unepfi.org/net-zero-banking/>
- Norberg, P. (2018). Bankers Bashing Back: Amoral CSR Justifications. *Journal of Business Ethics*, 147(2), 401-418.
<https://doi.org/10.1007/s10551-015-2965-x>

- Oliinik, A. (2017). Ettevõtte ühiskondlik vastutus AS Ericsson Eesti, AS Tallink Grupp ja AS Tallinna Kaubamaja Grupp näitel [Bakalaureusetöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/f05dede0-8d59-4a33-9050-7e37f98e3192>
- Oyewumi, O. R., Ogunmeru, O. A., & Oboh, C. S. (2018). Investment in corporate social responsibility, disclosure practices, and financial performance of banks in Nigeria. *Future Business Journal*, 4(2), 195-205.
<https://doi.org/10.1016/j.fbj.2018.06.004>
- Partnership for Carbon Accounting Financials (2022). *About*. Kasutatud 22. oktoober 2022
<https://carbonaccountingfinancials.com/about#about>
- Popovici, N., & Moraru, C. (2010). Sustainable Development Management in Banking Sector. *Annals of Eftimie Murgu University Resita, Fascicle II, Economi*, 291-297.
- Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating shared value. *Harvard Business Review*, January-February, 3-17.
- RPS RT I, 23.11.2021, 3, § 24.
- Reichardt, C. S., & Cook, T. D. (1979) Beyond qualitative versus Quantitative methods. In T. D. Cook, & C. S. Reichardt (Eds.), *Qualitative and Quantitative Methods in Evaluation Research* (pp. 7-32). Sage Publications.
- Rusak, J. (2022). The relationship between corporate social responsibility disclosures and corporate governance characteristics. Evidence from banks operating in Estonia [Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/8bf90010-61b6-48e3-88f5-ffb5bea0bb66>
- Schröder, P. (2022) Mandatory non-financial reporting in the banking industry: assessing reporting quality and determinants. *Cogent Business & Management*, 9(1), 1-24.
<https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2073628>
- Science Based Targets. (2022). *What we do*. Kasutatud 15. november 2022
<https://sciencebasedtargets.org/about-us>
- SEB Pank AS aastaaruanne 2021.
- Smith, N. C. (2001). Changes in Corporate Practices in Respond to Public Interest Advocacy and Actions: The Role of Consumer Boycotts and Socially Responsible Consumption in Promoting Corporate Social Responsibility. In P. N. Bloom, & G. T., Gundlach (Eds.), *Handbook of Marketing and Society* (pp. 140-161). Thousand Oaks.
- Sustainability Accounting Standards Board. (2022). *About Us*. Kasutatud 9. oktoober 2022
<https://www.sasb.org/about/>
- SustainLAB Sweden AB. (2022). *5 steps for impactful Sustainability Reporting*. Kasutatud 30. oktoober 2022 <https://sustainlab.co/blog/5-steps-to-write-an-impactful-sustainability-reporting>

- Sustinere OÜ (2022). *Aruandluse loomine*. Kasutatud 30. oktoober 2022
<https://www.sustinere.ee/teenused/aruandluse-loomine>
- Swedbank AS aastaaruanne 2021.
- Šuba, V. (2015). Vastutustundliku ettevõtluse põhimõtete rakendamise ja aruandluse esitamise uurimine Eesti väikestes ja keskmise suurusega transpordiettevõtetes (Harjumaa näitel) [Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/b1150e99-23e5-44b9-9fad-a9235241740b>
- Talving, K. (2022). Jätksuutlikkuse aruandluse muudatuste mõju ettevõtjatele läbi audiitorbüroo spetsialistide pilgu [Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/1be335d4-c9e0-4be5-a6cc-bd7a3301f77c>
- Tamm, P. (2022). Ühiskondliku vastutuse aruandluse areng seoses direktiivi 2014/95/EL jõustumisega Eesti börsiettevõtete näitel [Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/dd377d72-94e5-4e9d-b027-530f63ee3a96>
- Task Force on Climate-related Financial Disclosures. (2022). *About*. Kasutatud 9. oktoober 2022
<https://www.fsb-tcf.org/about/>
- The Equator Principles. (2022). *About the Equator Principles*. Kasutatud 9. oktoober 2022
<https://equator-principles.com/about-the-equator-principles/>
- The OECD Guidelines for multinational enterprises. (2022). *Guidelines for multinational enterprises*. Kasutatud 9. oktoober 2022 <https://www.oecd.org/corporate/mne/>
- The Principles for Responsible Banking*. (2022). UN Environment Programme Finance Initiative. Kasutatud 9. oktoober 2022 <https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>
- The Principles for Responsible Investments. (2022). *About the PRI*. Kasutatud 9. oktoober 2022
<https://www.unpri.org/about-us/about-the-pri>
- The United Nations Environment Programme Finance Initiative. (2022). *About Us*. Kasutatud 9. oktoober 2022 <https://www.unepfi.org>
- The United Nations Global Compact. (2022). *About the UN Global Compact*. Kasutatud 9. oktoober 2022 <https://www.unglobalcompact.org/about>
- The United Nations Guiding Principles Reporting Framework. (2022). Kasutatud 09. oktoober 2022 <https://www.ungreporting.org/>
- The United Nations Sustainable Development Goals. (2022). *The 17 goals*. Kasutatud 22. oktoober 2022 <https://sdgs.un.org/goals>

- The World Commission on Environment and Development. (1987, March 20). *Our Common Future*. Kasutatud 18. september 2022
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Tärk, R. (2014). Finantskriisi mõju avaldumine Unicredit pangandusgrupi sotsiaalse vastutuse aruannetes [Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech Raamatukogu Digikogu.
<https://digikogu.taltech.ee/et/Item/208795ff-3ae5-4960-89fe-43e6dbf85067>
- Vartiak, L. (2016). CSR Reporting of Companies on a Global Scale. *Procedia Economics and Finance*, 39, 176-183.
[https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(16\)30276-3](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(16)30276-3)
- Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum. (2016). *Jätkusuutlikkuse aruandluse juhend GRI G3 (eesti keeles)*. Kasutatud 24. oktoober 2022
<https://csr.ee/vastutustundlik-ettevotlus/infomaterjal-ja-lingid/>
- Weber, O., Diaz, M., & Schwegler, R. (2014). Corporate Social Responsibility of the Financial Sector – Strengths, Weaknesses and the Impact on Sustainable Development. *Sustainable Development*, 22(5), 321-335.
<https://doi.org/10.1002/sd.1543>
- Werther, W. B., & Chandler, D. (2005). Strategic corporate social responsibility as global brand insurance. *Business Horizons*, 48(4), 317-324.
<https://doi.org/10.1016/j.bushor.2004.11.009>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses*. Tartu Ülikool.
- Yin, R. K. (2003). *Case study research: design and methods* (3rd ed). Sage Publications.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused

1. Milline on teie ametipositsioon organisatsioonis? Kirjeldage oma roll ja panust kestlikkuse aruandluse koostamisel. [sissejuhatav küsimus]
2. Kirjeldage oma sõnadega kestlikkuse aruandluse olulisust teie ettevõtte/tööandja jaoks. Miks ettevõtte aruande koostamisse ja info avalikustamisse panustab? [sissejuhatav küsimus]
3. Kirjeldage oma sõnadega aruande koostamise protsessi teie ettevõttes?
4. Millised väljakutsed aruande koostamise erinevates etappides esinevad? Aruande koostamise erinevad etapid:
 - a. eesmärkide seadmine ja strateegia välja töötamine;
 - b. struktuuri koostamine ja andmete kogumine;
 - c. sisu koostamine ja viimistlemine;
 - d. avalikustamine ja kommunikatsioon;
 - e. õpikohad ja edasise tegevuskava koostamine.
5. Milliseid väljakutseid oskate veel välja tuua?
6. Milline on kõige kriitilisem väljakutset, millega ettevõtte aruande koostamisel silmitsi seisab?
7. Kas näete, et lähiajal on lisandumas uusi väljakutseid, millega pangad võivad kestlikkuse aruande koostamisel silmitsi seista? Kui on, siis mis need on ja millest need tulenevad?

Lisa 2. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Evelin Koplímäe

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Väljakutsed kestlikkuse aruandluse koostamisel Eesti pangandussektori näitel“, mille juhendaja on Natalie Aleksandra Gurvitš-Suits, PhD,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

03.01.2023

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.